



# Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

## Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

**Danskernes Historie Online** er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

### Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

### Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

### Links

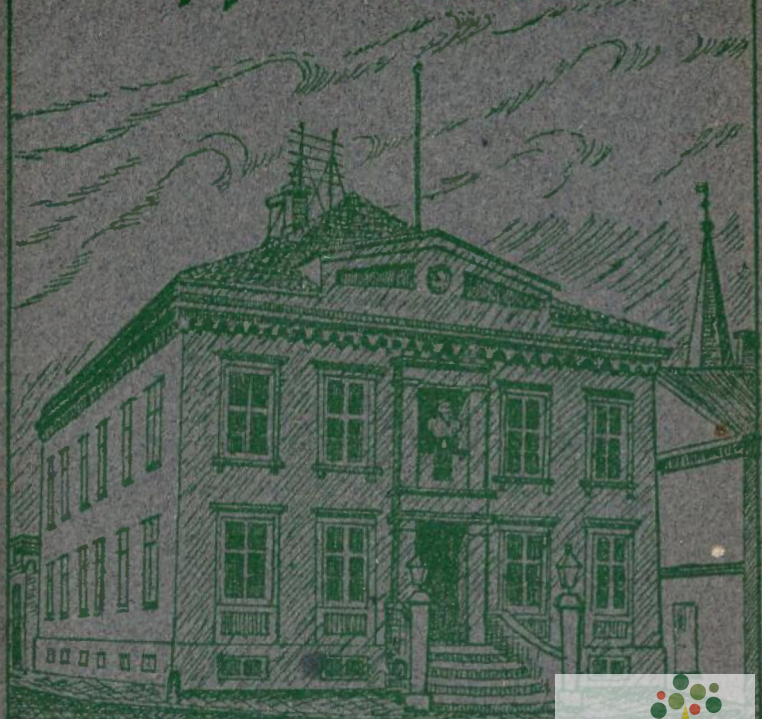
Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>



# Rudkøbings Fortid

i populær Skildring  
af  
Ad. B. Gunnarsen



# RUDKØBINGS FORTID



## Rudkøbing.

---

Lille By, som blev saa smukt ved blanke Strande lagt,  
bygget op af raske Sømænds Æt,  
Havets Guder har til dine lave Bredder bragt  
muntre Fisk, som staar i Stimer tæt,  
de os gav til Husbehov.

Ved din Strand og i din Skov  
lyde derfor skal til dig vor Pris og Lov.  
Hør, Rudkøbing, din Pris tone fra vort Bryst,  
tag mod Takken, som vi yder dig med Lyst.  
Hvor vi end paa Jorden vender hen vor Fod,  
dejlignst er dog Stedet, hvor vor Vugge stod.

Lille By, vær stolt kun af din Borgerstand saa brav,  
støtte, rolige og muntre Mænd,  
Handelsfolk som fragted' Skuder over fjerne Hav,  
som med Sydens Guder kom igen,  
Mænd med Hjerne, Mænd med Marv,  
Mænd, som saa paa Byens Tarv,  
og som Sønerne gav Kraft og Kløgt i Arv.  
Hør, Rudkøbing, din Pris tone fra vort Bryst,  
tag mod Takken, som vi yder dig med Lyst.  
Er end dine Huse smaa, din Stue lav,  
mindes jeg din Park, din Strand indtil min Grav.

Lille By, hvis flinke Haandværksstand staar højt i Ry,  
dygtig, brav og flittig som kun faa.  
Højt Fabrikkers Skorsten sender sorte Røg mod Sky,  
mens man hører Smedehamren slaa,  
og trods Dagens jævne Slid,  
ligger der bestandig i  
Byens Skov og Stræde herlig Poesi.  
Hør, Rudkøbing, din Pris tone fra vort Bryst,  
tag mod Takken, som vi yder dig med Lyst.  
Om jeg end i Verdens Storby gemmer mig  
Aldrig — aldrig — Rudkøbing, jeg glemmer dig.

A. G—n.

# RUDKØBINGS FORTID

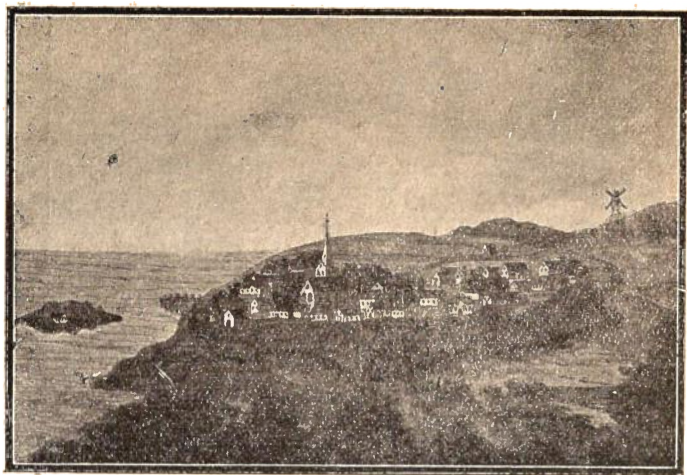
I POPULÆR SKILDNING

AF

AD. B. GUNNARSEN



R. CHR. RASMUSSENS FORLAG  
LANGELANDS CENTRALTRYKKERI  
1921



**Rudkøbing i gamle Dage.**

## Forord.

*Nærværende lille Bog gør ikke Krav paa at være et historisk Standard-Værk. Ingen ved bedre end jeg, at den i Avtoritet har sine store Mangler og at en kyndig Kritiker let vil kunne paavise disse.*

*Hensigten med den er kun i en Række populært skrevne Skitser og Billeder af Rudkøbings Fortid at give de af den nulevende Slægt, der interesserer sig for deres Bys Historie, et letfatteligt Indblik i Livet, som det artede sig paa Fædrenes Tid.*

*En Del af Stoffet har jeg tidligere faaet trykt i et herværende Dagblad. Den Velvilje, hvormed mine Artikler den Gang blev modtaget, har givet mig Lyst og Mod til at gaa videre, samle, hvad jeg har kunnet finde, og sammenfatte det i nærv. Bog.*

*Stoffet har jeg for en stor Del samlet gennem Samtaler med nogle af Byens ældste Mænd. En stor Støtte har jeg dog haft i Byskriver Rasmussens Bog om Rudkøbing. Af dette dygtige*

*og interessante Arbejde findes nu kun et Eksemp-  
plar i Langelands Museum foruden et Par enkelte  
Eksemplarer paa private Hænder. En ældre  
Bog om Rudkøbing, som Byfoged Jørgensen lod  
trykke i Slutningen af det 18. Aarhundrede, fin-  
des vistnok kun i Statens Biblioteker. Uden at  
fordriste mig til at sammenligne min Bog med  
disse betydelige Mænds Arbejde, mener jeg dog,  
at den for det store Publikum delvis kan erstatte  
Manglen af de nævnte Kildeskrifter.*

*Rudkøbing i April 1921.*

A. B. GUNNARSEN.

---



## Kong Humble-Sagnet m. m.

Fortidens Sagaskrivere er alle enige om, at Rudkøbing er en meget gammel By. Derimod hersker der en ikke ringe Tvivl om, hvorfra Byen har hentet sit Navn. Nogle fortæller, at den er anlagt og opkaldt efter Kæmpen Ruske, hvis Gravhøj man paastaar at have fundet Nord paa Landet. Men der er andre, som bestemt vil vide, at Rudkøbing har sit Navn fra en Fisk, Ruskallen, som skal have levet i store Masser ved Rudkøbing og have forsynet Langelændernes Bord med Føde. De tre Fisk i Vaabnet er saa maaske Ruskaller.

Byskriver Rasmussen forkaster i sin Bog denne sidste Fortolkning, der aabenbart er ham for pro-saisk. Han mener, at da Skallen er en Ferskvands-fisk, og da Vandet i Vejlen — det eneste Sted, hvor Ruskallen kan have levet i større Mængder i tidligere Tider, da Søvandet uhindret kunde flyde derind, — maa have været salt, kan man ikke tro paa Ruskallen som Byens Navngiver.

Heller ikke Kong Humble-Sagnet har noget reelt at støtte sig til, — skønt det langt tilbage i Tiderne har levet i Folkemunde her paa Øen. Saxo og andre Historieskrivere ved at fortælle om en sjællandsk Kong Humble. Men Byskriver Rasmus-

sen vil nødig give Slip paa den langlandske Konge. Naar Saxo fortæller, at Kong Humble af sine Fjender blev fordrevet fra Sjælland, hvad er da sandsynligere — siger R. — end at han derefter er flygtet til den mindre Ø Langeland. Lad os da tro dette!

Den saakaldte Kong Humbles Gravhøj ligger i Nærheden af Humble By. Herredsfoged Niels Hansen til Skovsgaard lod i Begyndelsen af det attende Aarhundrede Gravhøjen aabne, og det fortælles, at han deri fandt en Benrad af unaturlig Størrelse. Graven har siden ligget aaben; men endnu i Fyrreerne i det nittende Aarhundrede kunde man i Gruset der omkring Højen finde Mennesketænder og andre Benstumper. — Byskriver R. fortæller, at han af Stedets Ejer fik foræret et Led af en Rygrad, — men han maa indrømme, at den kun var af Størrelse som af et almindeligt Mandfolk, saa den kan vist ikke have tilhørt Kong Humble.

Udover den „unaturlig store Benrad“, som Manden paa Skovsgaard fandt i Kong Humbles Høj, ved man altsaa intet om den langlandske Konge.

Apropos om Skovsgaard. Til denne Gaard har der i umindelige Tider knyttet sig et Folkésagn, som beretter:

Paa Gaarden levede to Brødre, Meljor Hvas og Sti Pors. De var meget ugudelige, voldtog

Fruentimmer og begik mange andre Skarnsstreger. Pors havde en Søster ved Navn Ellen, som blev røvet af Bjergfolket og ført ind i et Bjerg ved Gaarden, der siden den Tid er bleven kaldt „Ellens Bjerg“. Men det lykkedes Broderen at mane hende ud igen. Da hun kom ud, havde hun i Haanden en Kniv og en Gaffel. Denne sidste havde den Egenskab, at den kunde stille Blod. Gaffelen var i mange Aar i Familiens Eje, men blev sluttelig solgt ved Auktion. Efter at have været i forskellige Eje, erhvervedes den af Byskriver Rasmussen, hvis Arvinger senere har skænket den til Langelands Museum, hvor man nu kan tage den i Øjesyn. Den har to Grene og et Benskaft med Sølvringe i begge Ender, og er i det hele taget usædvanligt dannet. Der forlyder intet om, hvorvidt den i Aarenes Løb har bevaret sin overnaturlige Kraft.

---

## Sidse! Bagere Ovne.

Sidse! Bageregade hører til Landets ældste Gader. Ifølge et i sin Tid udkommet Værk om gamle danske Gadenavne skal det være henved 400 Aar siden, denne Gade døbtes.

Der er ikke Tvivl om, at Gaden er blevet kaldt saaledes efter en Kvinde, som her har drevet Bagerhaandværket.

Hvad der derimod næppe kan bevise, men er i høj Grad sandsynligt, er, at Sidse! Bagere har boet paa det Sted, hvor nu Tobaksfabrikant Iversen bor. Her findes nemlig endnu bevaret Ruinerne af en meget gammel Bagerovne, som efter Hr. Iversens Mening utvivlsomt maa have tilhørt Sidse! Bagere og hendes Efterkommere.

Forfatteren af nærværende har haft Lejlighed til at tage de interessante gamle Ruiner i Øjesyn. — Stedet ligger sammenbygget med Ejendommens Bagbygninger og Bageriet findes i en stensat Kælder. Ad en Trappe, bygget af Munkesten stillet paa Højkant, kommer man ned i Bageriet, der er 3 a 4 Al. dybt og noget bredere. Herfra kan man se ind i den murede Ovne, som vender ud mod Gaarden og er ca. 1 Meter høj og 1½

Meter bred. — Skorstenen mangler, da man i sin Tid har bygget over den gamle Kælder og Ovn.

Man kan herefter med en Smule Fantasi let rekonstruere et Billede af Forholdene, som de har udviklet sig gennem Tiderne.

Som det tydeligt fremgaar af de Rester af Bygninger og Gademateriale, Hr. Iversen og andre før ham har fundet i Haven, der strækker sig over mod Grønnegade, fortsattes Smedegade fra Sidsel Bagers Tid helt over til Sidsel Bagersgade, og den havde her sit Udløb ved den Del af Iversens Hus, der vender mod Torvet. Hvor Butiken nu er, laa en Hjørneejendom, og i denne boede Sidsel Bagers.

Der var ikke mange Bagere i Rudkøbing den Gang. I 1738 fandtes der kun to, saa det ligger nær at antage, at Sidsel paa den Tid var ene om Haandværket.

Saa søgte hele Byen hendes Butik. Fra Ramshered kom Madam Svartfar og fra Vinkældergade Maren Schurbach, Karen Tysker og Mette Rask, alle skulde de med deres Brødkurve til Sidsel. — Og stadig hed det: Op til Sidsel Bagers, og da det sandsynligvis har været en Dame, der betød en hel Del i det lile Samfund, blev det sluttelig til: Henne i Sidsel Bagers Gade.

Den modsatte Side af Gaden har sikkert ikke den Gang været bebygget. Thi her laa den ældste Vold, som blev bygget omkring 1500 og hvoraf

der senere er fundet mange Rester. Bagved den strakte sig Seyers Vænge med den store „Piledam“, som gik ud til det nuværende Nørrebro.

— — Nu ligger den gamle Bagerovn der og taler sit stumme Sprog om Fortiden. I Hr. Iversens Slægt har man haft god Nytte af Bageriet som Kartoffelkælder, — hvad der muligvis skyldes, at den gennem Tiderne er bevaret. Men den nuværende Ejer vil sikkert sørge for, at der fredes om dette gamle Minde



## Borgervæbningen.

Rudkøbing Borgervæbning maa ikke forveksles med Politikorpset, der først oprettedes mange Aar efter at Borgervæbningen var ophævet.

Naar der i gamle Dage var Uro i Luften — hvad der jo ofte var — sendte Kongerne Bud til de forskellige Byer om at stille med saa og saa mange Krigskarle i Rustning.

Aar 1700 fik Rudkøbing saaledes Ordre til at holde sig parat til hurtig Udrykning mod Svenskerne. Da oprettedes et Korps, som i 1737 naaede et Antal af 90 Mand med en Kaptejn i Spidsen. Denne sidste var Bymøller og hed Peter Petersen.

Men i 1802 blev Borgervæbningen omordnet. Den skulde nu bestaa af to Afdelinger: de ældre Borgere og det unge Mandskab. Det sidste Korps blev dog senere ophævet, hvorimod det blev gjort til Pligt for dets Mandskab at indtræde i et Politikorps, om saadant maatte forlanges.

Kaptejnerne ved det ældre Korps var i første Halvdel af forrige Aarhundrede følgende: Urmaager Johansen, Skrædermester Kleinsorg, Købmand Fahnøe, Købmand H. Nielsen, Farver Delles og

Købmand Tidemann, hvilken sidste var Chef, da Korpset i Begyndelsen af Halvtredserie ophævedes.

Adskillige af Byens ældre Borgere, der var Børn i Fyrreerne, kan endnu erindre, det 80 Mand store Korps, der paa visse Dage holdt Øvelser paa Eksercerpladsen. Naar de strunke, stive og nypudsede Borgersoldater marscherede gennem Gaderne med Kaptejn Tidemann i Spidsen, ja, saa kan det nok være, at der kom Liv i baade unge og gamle.

Det var sande Festdage for Rudkøbing. Madammen stod bag Gardinet og betragtede sin Mand med berettiget Stolthed, medens Ungdommen flokkedes og raabte Hurra. Thi nægtes kan det jo ikke, at det var et Elite-Korps. Uniformerne var rød Spidskjole og Hjelm. Kaptejnen bar lang, spids Admiralshat med en mægtig, vajende Fjerbusk, Paa Langelands Museum kan man se et Billede af en Rudkøbing Borgersoldat i Uniform.

Naturligvis kunde det jo ikke hindres, at Mandskabet blev noget uensartet sammensat. Den tynde Skræder Berthelsen fra Sidselbagersgade forsvandt ganske bag Ryggen af den svære Slagter Mads Hansen og det kneb for den lille Skomager Mikkell Flint at holde Trit med den lange Brygger, — men saadanne Bagateller oversaa man. Der var ingen Ende paa Ungdommens Jubel, naar Gelederne svingede op ad Rue.



Korpsets Løjtnant var Guldsmed Larsen og dets Kommandersergent Snedkermester Nicolaj Olsens Bedstefader.

En Gang om Aaret stillede Korpset i sin stiveste Puds og marscherede til Tranekær for at hilse paa Lensgreven, der var Korpsets Protektor. For ham gjorde man saa sine bedste Kunster, og naar Præsentationen var forbi, gav Lensgreven selvfølgelig en større „Skive“.

„Borgerne“ maatte selv betale deres Uniform, og hele Udgiften til Lønninger m. m. var 60 Rigsdaler, som betaltes af Kommunekassen. Det var i alt Fald en billig Hærstyrke at holde paa Benene.

---

## Da Færgen kæntrede.

Den 9. Marts 1847 var en Sorgens Dag for Rudkøbing.

Paa denne Dag (De 40 Riddere) skete nemlig den største Ulykke, Rudkøbings Historie fra forrige Aarhundrede kan notere, idet en Færge med 4 Mand og en Ladning Heste kæntrede lige udenfor Havnen og alle druknede.

Forbindelsen med Omverdenen besørgedes den Gang ved Hjælp af et Par mindre Sejlbaade og to større, aabne Færgebaade, der ejedes af Niels Peter Nielsen (Stamfaderen til en talrig Slægt, af hvilken William Nielsen endnu lever her i Byen). Han boede i „Færgegaarden“, der paa den Tid laa i umiddelbar Nærhed af Stranden.

Færgefarten lededes af en Mand ved Navn Becker.

Den 9. Marts var Vinteren endnu haard. Det blæste en hel Orkan, da en Hestehandler, som boede i Vindeby og i daglig Tale kaldtes „Lollike-smeden“, kom til Byen med et Koppel Heste og forlangte at blive færget over til Vemmenæs.

Becker var betænkelig ved at gaa ud med Færgen i det daarlige Vejr, men han havde en Søn ved Navn Søren, der var Sømand og lige var

kommen hjem fra Langfarten; han var kæk og modig, og han bad Faderen om Lov til at sejle i hans Sted. Og han fik sit Ønske opfyldt.

Foruden af Søren Becker bestod Baadens Besætning af endnu en Sømand ved Navn Jørgen Petersen (Pæsen), Bedstefader til den meget omtalte Kaptejn Jørgen Petersen, der i sin Tid sad fængslet i Tyskland for Fornærmelser mod Kejser Wilhelm.

Som Passagerer medfulgte Hestehandleren og en ældre Sadelmager, kaldet Salomon Jøde, der boede i Sidselbagersgade, hvor nu Albert Andersen har Forretning. Der var 4 Heste ombord.

Næppe var Færgen naaet ud til „Siøkrogen“, før den kæntrede, — Mænd og Heste faldt i Vandet, og Kulden og Stormen har sikkert hurtigt gjort det af med dem.

Fra Land bemærkede man Ulykken. Alt, hvad der fandtes af Søfolk og Fiskere, blev i Hast mobiliseret. Efter nogen Søgen fandt man Ligene af 3 af de forulykkede Mænd. Hestene var lette nok at finde, da de stakkels Dyr var tøjrede fast til Færgen.

De tre Mænd jordedes samtidig under meget stor Deltagelse.

Men Liget af „Lollikesmeden“ var ikke til at finde. Det oplystes, at han hos sig havde en stor Sum Penge, og Rygtet gik derfor almindeligt, at Ligrøvere havde fundet ham, taget Pengene og sænket Liget. Enken lod offentlig forkynde, at

hun vilde betale 40 Rigsdaler til den, der kunde finde Mandens Lig. Ulykkesstedet blev grundig undersøgt, men uden Resultat.

Saa skete det i Slutningen af Marts, at fire unge Snedkersvende var sejlet til Siø for at samle Vibeæg, der den Gang fandtes i stor Mængde langs Strandkanten. Der fandt de Hestehandleren flydende i Vandskorpen.

Det viste sig, at han endnu havde alle Pengene i Behold. Enken holdt sit Ord og betalte Svendene hver 10 Rigsdaler. Sagnet fortæller, at de blev saa store paa det over de 10 Rigsdaler — der jo paa de Tider var en stor Sum for en Svend — at de alle fire kastede Hammer og Høvl og forlod Øen — saa Snedkermesteren pludselig stod uden Arbejdskraft.

---

## Kirke, Kirkegaard m. m.

Rudkøbing Kirke er meget gammel. Hvornaar den er bygget, vides ikke med Bestemthed, men en i sin Tid nedtaget Klokke bærer Aarstallet 1100, saa der er Sandsynlighed for, at den ældre Del af Kirken stammer fra dette Tidspunkt.

Den gamle Kirkegaard var kun lille. Den laa i en Firkant ud til Brogade og Grønnegade, kun dækket af den ældre Del af Raadhuset. Smedegade var derimod bebygget ind mod Kirken.

I Begyndelsen af det 19. Aarhundrede blev den gamle Kirkegaard for lille. 1812 nedlagdes den, og den nye paa Rue Mark blev stiftet. De første Lig begravedes samme Dag som Indvielsen skete. Det var fire Soldater, som Engelskmændene havde skudt ned fra deres Krigsskibe, der den Gang laa ud for Polleholm. De næste Lig var af Skomager Hans Krøyer og Hustru samt deres Barn, der alle var døde samtidig af „Springlinger“. Saadan fortæller Byskriver Rasmussen i sin Bog om Rudkøbing.

Præstegaarden er opført 1760 af daværende Sognepræst, Hr. H. Grib. Han skal have været en meget rig Mand. Men han fik ikke megen Fornøjelse af sin smukke, nye Præstegaard, thi kort efter, at den var opført, blev han syg og

døde. Før han døde, blev Gaardens Forhold ordnet saaledes, at Byens Sognepræster i Fremtiden her skulde have deres Embedsboliger.

— — —  
Den største Købmand i Rudkøbing i Aaret 1796 var Christian Poulsen Bay, som havde 4 Skibe i Søen. 1849 var Sønnesønnen Pilegaard Bay den største; han ejede flere Gaarde, Bymøllen og 6 Skibe, samt en Herregaard i Jylland. — Slægtens Stamfader indvandrede fra Landet og ned-satte sig i Rudkøbing 1770.

— — —  
Skomagernes Ligbærerlaug, der endnu eksisterer i bedste Velgaaende, stiftedes 1833 af daværende Skomagerv., senere Rigsdagsmand I. A. Hansen sammen med Skomager Salomon Krøyer, der senere blev Arrestforvarer i Rudkøbing. — Den fik straks stor Tilslutning, og ejede 1849 en Kapital paa 1800 Rigsdaler — en stor Sum efter den Tids Forhold.

— — —  
Den ældste Gade i Rudkøbing er Ramsherredsgade.

— — —

1737	talte	Rudkøbing	700	Indbyggere.
1769	—	—	814	—
1787	—	—	925	—
1796	—	—	1000	—
1848	—	—	2170	—
1921	—	—	4138	—

— — —

1693 døde Kirstine Christiansdatter 105 Aar gammel. Hun har været det ældste Menneske i Rudkøbing i de sidste 400 Aar.

## Kirkeklokker og „Sejerværker“.

I Rudkøbing Kirketaarn, der er opført 1621, hænger 3 Klokker.

Den største og ældste er ikke meget smuk, men har en god Klang, dens Inskription er forvitret eller udslettet af Tidens Tand, men det antages, at den er støbt 1645.

Den næststørste Klokke er støbt i 1693 og den har en smuk og klar Inskription, der fortæller, at Thomas Kingo paa den Tid var Biskop over Fyns Stift, Niels Gødesen Sognepræst og Claus Berthelsen Byfoged samt at Klokken bekostedes af Hans Rasmussen og støbtes af „Gietmester“ Albert Benning. Endvidere følgende Vers:

Her hænger jeg og skal til Kirken kalde,  
tunghøre Sjæle staar op, og lader falde  
al Verdens Sysse, gaar og hører Herrens Røst.  
Saa ringer jeg til Lig til Eders Sjæles Trøst.

Den tredje og mindste Klokke er støbt 1778 af kgl. „Hofklokkengieser“ M. C. Trosch Scheel, København.

— — —  
Allerede før henved 300 Aar siden fandtes et „Sejerværk“ i Taarnet. Kæmnerregnskaberne for

1662 og 1668 viser ifølge Rasmussens Bog, at der er beregnet 24 Skilling til Olie og Sæbe til at smøre Værket med.

Men 1770 var dette Sejerværk opslidt og man maatte til at anskaffe et nyt. Hjælpen kom i Skikkelse af en Landsbysmed fra Ærø ved Navn Claus Fabricius, som tilbød at smede et nyt Taarnur. Han var et mekanisk Geni og havde lavet mange gode Stueure. For en ringe Sum forfærdigede han det Ur, som endnu findes i Taarnet. Med sine faa og smaa Hjælpemidler smedede og filede han Hjul og Aksler, saa man maa beundre denne Landsbysmeds Evner og Snille. → (Samme Claus Fabricius befattede sig forøvrigt ogsaa med Lægekunsten, han kurerede baade paa Mennesker og Dyr, og der gik mange Rygter om hans Vidunderkure. Han blev almindeligt kaldt den kloge Mand paa Ærø, og han har sikkert været en særdeles dygtig og begavet Mand, der i mange Henseender var forud for sin Tid).

Det kan jo ikke nægtes, at Uret har slemme Mangler. For det første viser det kun til en Side (mod Vest). Men værst er det, at det skal trækkes op hver Dag. — Tre mægtige Kampesten trækker Værket, og de løber fra Taarnets Top til dets Bund paa godt 24 Timer. — Saa maa de hales tilvejs med et Sving. Dette Arbejde har Hr. Urmager Sørensen besørget hver Dag de sidste 16 Aar.



Taarnuret har den Fejl, at det vinder 3 Minutter i Døgnet, en Fejl, man ikke har været i Stand til at rette. Hr. Sørensen afhjælder saa Fejlen ved at stændse Uret, mens han trækker det op, hvilket akkurat varer de 3 Minutter. Denne Forholdsregel har imidlertid vist sig at have sine Ulemper, idet det af og til hænder, at Ramsherreds Husmødre, naar de koger blødkogte Æg og retter sig efter Taarnuret, faar disse haardkogte, naar det sker under Hr. Sørensens Operationer.

I Tiden omkring 1800 fik den Mand, som passede Uret, 2 Rigsdaler om Aaret. Af Kommuneregnskabet for 1847 ses det, at Lønnen var steget til 4 Rigsdaler. For faa Aar siden kostede det 30 Kr. aarlig at faa trukket Sejerværket. Nu er Lønnen steget til 50 Kr.

Det gamle Værk gjorde trolig sin Pligt i 130 Aar, men saa var et Par af Hjulene opslidt. For 20 Aar siden maatte Urmager Espersen forfærdige et Par nye Hjul og reparere Uret. Nu rokker det af igen. Men hele Indretningen ser ikke videre imponerende ud og er vel heller ikke længere tidsvarende.

## Da Svenskerne kom.

1659 var et Sorgens og Trængselens Aar for Byen som for hele Øen. Thi Svenskerne var Herrer i By og paa Land.

De gjorde Landgang ved Andemose ved Hou. Her blev de varmt modtaget af vore Folk under Anførsel af Vincens Steensen, der var Landsdommer og boede paa Steensgaard. Med Klogskab og Tapperhed søgte han at forhindre Landgangen. Der fortælles, at der her faldt 1000 Svenskere. Til Slut blev han skudt, siddende paa sin Hest. Stivnet i Døden blev han hængende paa Hesten, og kom saaledes ridende død hjem til sin Gaard.

Sagnet siger, at hans Enke, den modige Anne Holde, hævnede hans Død, idet hun under et Drikkelag, som de sejrrige Svenskere foranstaltede paa Steensgaard, lod ihjelslaa en Mængde af dem efter først at have hældt koghed Brændevin i Øjnene paa dem. Man mener endnu at finde Spor af Blod paa Væggene i de gamle Kælderrum efter dette Slagteri.

Rudkøbing var vistnok allerede den Gang befæstet. Da Svenskerne kom, forsvarede Indbyggerne sig med megen Tapperhed, men maatte sluttelig give tabt for den store Overmagt.

De fremmede, raa Krigskarle var ikke blide mod den overvundne By. De brændte og myrdede af et godt Hjerte. Slemst gik det ud over alle offentlige Bygninger, saaledes det gamle Raadhus. Det var en Bindingsværksbygning paa én Etage med en Kvist. De slog Vægge og Vinduer ud og huggede Bjælker og Tømmer over, alle Kister og Skrin slog de i Stykker og ødelagde alle i disse værende Dokumenter.

Byens Borgmester, Hans Lauridsen, blev aldeles udplyndret. Selv en Del Værdisager, som han havde nedgravet, fandt Svenskerne og røvede. Hans Lauridsen døde Aaret efter som Følge af den litte Overlast.

Og som det gik Borgmesteren, saaledes gik det mange andre af Byens Borgere. Sagnet fortæller endog, at man korsfæstede en Mand levende i hans eget Hus.

At Byen og Indvaanerne kom i stor Gæld og Besvær, siger sig selv, og da Svenskerne endelig drog bort, efterlod de en stærkt forfalden og forarmet By.

Under deres Ophold i Rudkøbing byggede Svenskerne en ny Fæstning omkring Byen. Den laa noget længere ude end den gamle. Denne Fæstning blev nedrevet omkring 1770. Paa Reberbanen har man i sin Tid fundet dens Spor.

— —  
1791 nedbrændte det gamle Raadhus og en ny grundmuret Bygning med Kælder og Kvist opførtes

i Stedet. Arresterne var i Kælderen. Den kostede 2100 Rigsdaler at opføre.

Det nuværende Raadhus' Facadebygning er opført 1845 og har kostet 6600 Rigsd. Raadhusuret er lavet af Uhrmager Carl Hjorteberg, der vil være godt kendt af den ældre Slægt.

---

## Vore Gader.

Den yngre Slægt er mindst af alt tilbøjelig til at falde i Forundring over denne Verdens Omskiftelser. Dertil har den allerede oplevet for meget.

Skulde imidlertid en eller anden med kritisk Blik give sig til at studere Nørregades Fysiognomi, kan han ikke undgaa at lægge Mærke til, at denne Gade absolut maa have kendt bedre Dage. De mange store Købmandsgaarde og Magasiner vidner om, at den en Gang har været Sæde for en langt livligere Trafik og Handel, end Tilfældet er nu, hvor den nærmest gør Indtryk af at være en Baggade.

Forholdet er da ogsaa det, at for noget over 50 Aar siden var Nørregade Centret for al Handel nord fra Øen. Naar Landmændene kom ind til Byen, maatte de ufravigeligt ind gennem Nørregade, alene af den Grund, at Ørstedsgade og Ahlefeldtsgade slet ikke eksisterede. Skulde man til Havnen eller Torvet, maatte man køre ad Sidselbagersgade (Sladdergade, som den lige til vor Tid er bleven kaldt), eller ad Grønnegade. Heller ikke Strandgade, som tidligere kaldtes Blindestræde, eksisterede som Færdselsvej for 50 Aar siden.

Saa kom Nørregades Forfaldstid, da de nye Færdselslinier aabnedes. 1843 blev Ørstedsgade

afstukken og anlagt over en Mark, der kaldtes Seyers Mark. Østergade blev gennembrudt, idet det senere Søgaards Hotel, der laa tværs over Ørstedsgade ud mod Østergade, blev drejet om og lagt paa sin nuværende Plads. Sadelmager Wagners Fader byggede det første Hus i Gaden, nemlig den nuværende Købmandsgaard, hvor Thorv. Nielsen har Forretning. Ørstedsgade blev brolagt for 66 Aar siden. Den hed i mange Aar Nygade.

Ahlefeldtsgade aabnedes først for Gennemfærd-selen i Slutningen af 80'erne. Den blev brolagt i 1889.

Paa Nordlangeland begyndte man at bygge Havne, hvorved en Del af Oplandets Handel gik til Svendborg og andre Byer. Det viste sig mere og mere, at Sydlandet, hvor Forholdene ikke tillod at bygge Havne, blev den bedste Del af Rudkøbings Opland. Østergade blomstrede op som Byens Handelscenter — Landboerne nord fra kørte udenom Nørregade, og Købmandsforretningerne her gik tilbage; men Købmandsgaardene ligger der endnu som Minde om svunden Størhed.

Den ældre Slægt kan endnu huske Ahlefeldts-gades Tilblivelse. I 1880 var Knudsens Jernstøberi den eneste Bygning i „Gaden“, der henlaa som en sølet Jordvej. Folkevittigheden døbte den „St. Knudsvej“ (formodentlig efter Støberiets Ejer). Saa afstak man Gaden og byggede Realskolen i 1882. I flere Aar var Vejen et saa ubeskriveligt Ælte med

store Huller og Søer, at den kun paa den varmeste Aarstid kunde passeres. Det vise Raad maatte i den Anledning døje mange Skoser, inden man besluttede at sætte Gaden i farbar Stand. Den brolagdes i 89. Man kan danne sig et Begreb om dens Tilstand ved at læse nedenstaaende Vers af en Vise, som blev afsunget ved et Karneval, Rudkøbing Sangkreds afholdt, og hvor Smed Holst, Aksel Rosenstand og flere af Byens kendte Spasmagere optraadte i Optog og Udklædning som Færgelav. Der er næppe Tvivl om, at adskillige af de ældre blandt Læserne med et lunt og genkende Smil vil læse den 40 Aar gamle Vise.

Trafik, Trafik, der raabes paa,  
Gader og Stræder anlægges maa,  
Men lægges de i det klare Vand,  
Saa er der Brug for en Færgemand.  
:: Gader i Vand ::  
Saa er der Brug for en Færgemand!  
:; Gader i Vand :;  
Her er en Færgemand! — Hurra! — —

Gaar Færgen ved Damp, saa ser vi nu,  
Den gaar saa Pokkers let itu,  
Derfor er vi standen op af Grav,  
At danne et rigtigt Færgelav.  
:: Færgelav :;  
Færgelav fra en Muddergrav!  
:; Færgelav :;  
Et rigtigt Færgelav! — Hurra! — —

Af „Gravskrift Nyheder“ ha'de vi set,  
At her blev efter en Færgemand ledt,  
Og det var vor gamle Ven „St. Knud“,  
Der inte ku' slippe for Mudder ud!

:|: Gamle Knud :|:  
Gjorde de saadan et Mudder nu!  
:|: Gamle Knud :|:  
Aa, Herregud — — Hurra! — —

Ja, Farten der er re'nok slem,  
Og Folk som færdes ud og hjem  
Maa enten vove Klæ'erne,  
Eller Svømmehud ha' paa Tærne.  
:|: Svømmehud :|:  
For at besøge vor Ven „St. Knud“.  
:|: Svømmehud :|:  
Uh, sikken en Gru! — Hurra! — —

En Dag af Skolebørn en Flok  
Nær var dronet, men heldignok  
Var hele denne Vandelse  
For lav for deres „højere“ Dannelse.  
:|: Dannelse :|:  
Midt i saadan en Blandelse!  
:|: Dannelse :|:  
„Højere“ Dannelse! — Hurra! — —

Man tror vor vise Magistrat  
En herlig Tanke har parat.  
Om Gade den si'er: „Aa, Sludder Rad!  
Vi vil jo lave et Mudder-Bad!“  
:|: Mudder-Bad :|:  
Bare Folk kommer ud der a'!  
:|: Mudder-Bad :|:  
Et vældigt Mudder-Bad! — Hurra! — —

Men vi vil sætte vor Baad i Gang  
Og fæрге Folk den Dag saa lang,  
Og Mudder og Vand, det le vi a',  
Vi sejle som i Venecia!  
:|: Sejler ja! :|:  
Sejler midt i den Tyrkerstad!  
:|: Venecia :|:  
„St. Knud“s Venecia! — Hurra!



## En Rudkøbing-Købmands tragiske Endeligt.

I Halvtredserne boede Købmand Nissen-Olsen i Nørregade i den Gaard, hvor nu Oluf Christensen har Vognmandsforretning. Foruden en ret omfattende Købmandshandel, drev han tillige et Brændevinsbrænderi. Af disse var her mindst fire, nemlig foruden Nissen-Olsens tillige Bays, Ernst Petersens og Fotograf Hansens.

Saa skete det i Slutningen af det nævnte Aarti, at den Beholder, hvori Nissen-Olsen opbevarede det færdige Produkt, og som bestod af et stort Kar, der var gravet ned i Brænderiet, skulde fornyes, og afdøde Bødker Eriksen lavede et nyt, der blev sat ned paa det gamles Plads. Men det viste sig, at den nye Beholder var utæt og den ædelige Drik sivede ned i Jorden.

Mester Eriksen blev nu tilkaldt, Karret blev tømt for sit Indhold, og Skaden skulde undersøges. Købmanden steg selv ned i Karret, der var saa dybt, at han ikke kunde naa Overkanten, naar han stod paa Bunden. Ovenover stod Bødkeren og lyste med en aaben Lygte, for at Nissen-Olsen kunde se at finde Utætheden.

Næppe var imidlertid Købmanden naaet ned i Gruben, før de fra denne opstigende Spritdunster

antændtes og vældige Flammer slog op fra Gruben. Den stakkels Mand kunde muligt være bleven reddet, hvis han havde haft Aandsnærværelse nok til at lægge sig ned paa Bunden, da Flammerne kun holdt sig paa Overkanten af Karret, men det er jo forstaaeligt nok, at han straks forsøgte at komme op, og saa sprang han op og hængte sig i Overkanten af Karret. Bødkeren greb fat i hans Hænder, og forsøgte at hale ham op, men da Ilden brændte Eriksens Hænder, slap han Taget, saa Nissen-Olsen faldt tilbage. Gaardskarlen hørte Skrigene, han kom løbende, og det lykkedes ham at slukke Ilden og faa Købmanden halet op.

Nissen-Olsen var frygtelig forbrændt, særlig i Hovedet og paa Hænderne. Det fortælles, at Dr. Tofte behandlede ham med kolde Omslag, hvad der bevirkede, at hans Hoved svulmede op til en uformelig Masse, og 14 Dage efter døde han under store Lidelser.

## Gæstgiverier og Herberger.

Midt i Fyrreerne havde Rudkøbing to Gæstgiverier. Det ene var „Skandinavien“, der senere er betydelig ombygget. Det ejedes af Hs. J. Bang, som tillige drev Jordbrug. Han var ugift, og da han manglede en Kone til at passe Køkkenet, slog han sig sammen med sin gifte Broder, Ahrend, der mange Aar senere drev Hotellet, til han afstod det til Svigersønnen, William Nielsen.

Det andet var det nuværende Hotel Langeland, Her boede Mads Joh. Hansens Enke i en gammel Gaard med en meget høj Trappe. Derfor sagde de gamle Borgere, der om Aftenen gik paa „Gaarden“, at de skulde til „Mutter paa Trappen“. C. Rasmussen, den senere Ejer, tjente som Karl i Gaarden; han fik Enkens Datter og dermed Ejendommen, som han hyggede op og kaldte „Hotel Langeland“.

Løvrigt havde Færgemanden, Ole Skibsbygger, Pligt til at holde Herberg for de Rejsende, som han færgede over og som ikke kunde faa Plads andet Steds.

Indtil Tiden omkring 1800 var Apoteket det Sted, hvor alle finere Rejsende herbergerede. Det var en given Sag, at Rangspersoner og andre høje

Herrer skulde bo paa Apoteket, som altid havde Værelser staaende parat til dette Brug.

Af mindre Værtshuse var her i Fyrrerne 3 a 4 Stykker.

„Nomer 18“ ved Havnen eksisterede allerede den Gang, og frekventeredes især af Søfolk.

En Mand ved Navn Møller (kaldet hvide Møller) drev Værtshus i Grønnegade, hvor nu Biografteatret ligger. Stamgæsterne gav Beværtningen det smagfulde Navn „Den blaa Lus“.

For henved 100 Aar siden holdt Madam Kirsten Krogh (Blikkenslager Chr. Kroghs Oldemoder) Værtshus i Vinkældergade i den Ejendom, som senere beboedes af Prokurator Glösen. Her samledes om Aftenen de unge „Geseller“ omkring Pusebollen eller til Dans. Mo'r Krogh blev meget rost for sin afbrændte Puns, der kostede 2 Rdl. for en stor Bolle.

Per Apoteker (saaledes kaldet, fordi han havde tjent paa Apoteket) oprettede et Værtshus, hvor nu Murermester Lange bor. Hans Enkø giftede sig med „Hyrebasse“ Petersen, der samme Sted i mange Aar havde et „Svendeherberg“.

Men det meste Spiritus konsumeredes sikkert hos Købmand, Avlsbruger og Brændevinsbrænder Petersen (Ernst Petersens Fader), der boede paa Østergade i den Gaard, som nu ejes af Købmand Bennetzen. Her holdt mange Landboere til. Staaende ved Disken fik man serveret et stort Glas

Brændevin paa ca. en halv Pægl og et Glas hjem-  
mebrygget Øl. En saadan Hivert blev i Reglen  
stukken ud i en Slurk. Den kostede 5 Skilling.

Samme Købmand havde 30—40 Køer paa sin  
Stald, og han forsynede Byen med Mælk, der blev  
solgt ud fra Butiken til samme Takst som Brænde-  
vinen — nemlig 5 Skilling for en Kande fed,  
nymalket Mælk.

---

## Skattens Mønt.

Byskriver Rasmussen aftrykker i sin Bog om Rudkøbing Kæmnerkassens Regnskab for 1847. — Af dette fremgaar det, at Regnskabet balancerede med et Beløb af 6326 Rigsdaler 77 Skilling. Alle Skatter til Kæmnerkassen beløb sig til ca. 6000 Rigsdaler.

Man forstaar bedre, at Kommunen kunde nøjes med det ringe Beløb, naar man hører, at der til Brolægning kun anvendtes 100 Rigsdaler aarlig, at Fattigvæsenet kostede 1680 og Skolevæsenet kun fordrede 1316 Rdl.

Alle Vægterne fik tilsammen 99 Rdl., Skorstensfejeren maatte nøjes med 93 og Brandinspektøren med 12 Rdl. Byfogden fik kun 18 og Byskriveren 17, Kordegnen 30, Organisten 36 Rdl., medens Politibetjentene havde den svimlende Løn af 175 og Arrestforvareren 150 Rdl., Kæmnerens Løn var ligeledes 150 Rdl. — Hele Lønningsbudgettet beløb sig til 561 Rdl. Man maa vel haabe for de Folks Skyld, at de havde gode Sportler.

Til Gengæld var det jo Tider, hvor man fik noget for Pengene. I Begyndelsen af det nittende Aarhundrede kostede 1 Td. Rug 2 Rdl. 1 Td. Hvede 2 Rdl. 3 Mk., 1 Td. Byg 9 Mk., Havre

1 Rdl., Ærter 10 Mk., 1 Pund Kød kunde købes for 5 Skilling, 1 Pd. Flæsk 9 Sk., 1 Pd. Smør 15 Sk. og 1 Pd. Ost 4 Sk.

Regner man nu, at der i 1847 levede 2500 Sjæle i Rudkøbing, bliver det en Skat til Kæmnerkassen paa ca. 2 Rdl. 3 Mk. pr. Individ eller 5 Kr. i vore Penge.

Ak, Tiderne skifter. I 1921 kommer vore vise Fædre og forlanger, at der udskrives en Kommuneskat paa ca. 430,000 Kr. Gaar vi ud fra en Folkemængde paa 4000 Sjæle, bliver det 108 Kr. pr. Individ, — Pattebørn og det hele iberegnet.

---

## Sagn og Overtro.

Muligvis har Langelænderne ikke været mere overtroiske end andre Mennesker i gamle Dage; mindre har de næppe været. Derom vidner de mange Mané- og Spøgelsehistorier, der i hine Tider var i Omløb her paa Øen.

Her skal med Rasmussens Bog som Kilde gives et Par af de gamle Spøgelsehistorier, der satte Sindene i Bevægelse.

I Rudkøbing boede en rig Enke. Hun var Moder til Byfogden Christen Pedersen Møller og havde været gift med Tolderen Peder Pedersen. Hun havde Bolig i Købmand I. Pedersens Gaard og menes at være død omkring 1730. — Da hun var død, gik hun og spøgede i Gaarden. Da hendes Lig var baaret ind i Kirken, var hun saa uforskammet og fræk, at hun stod bag Kirkedøren og grinede haanligt af Ligfølget. Og da det ikke var til at nære sig for hende i Købmandsgaarden, blev hun ved Sognepræstens Hjælp og efter alle Kunstens Regler manet ned i Møllerengen, ogsaa kaldet Horteengen (nu Byens Eksercerplads). En forsvarlig Pæl blev slaaet igennem hende og en stor Sten blev lagt paa Stedet. Pælen stod der endnu i 1845, da ingen vovede at fjerne den af



Frygt for Aanden forneden. — Stenen ligger der endnu.

— — —

I den Gaard, som Mads Krøyer i 1850 havde i Fæste i Gl. Skrøbeløv, boede i Tiden omkring 1760 en Mand, som sammen med sine to Brødre (den ene boede ved Tinghuset paa Heden og den anden i Rasmus Madsens Gaard i Vindeltorpe) havde ihjelslaaet en Bissekræmmer og brændt Liget i en Bagerovn. Gerningsmændene døde og en anden fik Gaarden i Skrøbeløv, — men Morderne gik rundt og spøgede i Gaarden. Ved Nattetid kom en Sæk Aske ned gennem Skorstenen, Ilden i Bagerovnen brændte med en mægtig Knagen og Bragen, Hestene blev vilde i Staldene og slog sig løse, og store, sorte Hunde gik rundt i Gaard og Stuer. Spøgelserne søgte især at vælte sig over den nye Ejers Person. Det gik saa vidt, at Sognemændene paa Omgang maatte holde Vagt i Gaarden, men tilsidst maatte dog Manden, der hed Lars Andersen, give tabt og flytte med sin Familie.

Saa maatte Præsten tage Affære. Sognepræsten i Rudkøbing, Grib, i Forening med en Præst fra Ærø og Kapellanen fra Humble, der boede i Kædeby, kørte en Nat til Stedet for at bortmane Spøgelserne. — Hvorledes de bar sig ad dermed, faar man ikke at vide, men de manede saa vel, at Spøgeriet efter den Tid ophørte. Hvorledes

Sagen med Bissekræmmeren egentlig hang sammen, er aldrig bleven opklaret. — Men saa meget synes sikkert, at et Mord er bleven begaaet paa en Kræmmer. En Kramkiste fandtes nedgravet ved Gaarden.

— — —

Endelig fortælles om en Manehistorie, der skal være passeret i 1804 i Tranekær. En Frue gik rundt og spøgede paa Slottet og andre Steder. De tre Præster Fabricius i Tranekær, Jørgensen i Bøstrup og Skjøt i Snøde forenede sig for at gaa løs paa Spøgeriet. — Men de synes at have været meget uheldige med deres Ekspedition. — Thi umiddelbart efter denne Sammenkomst blev de alle syge. Jørgensen og Skjøt døde, og Fabricius fik aldrig sit Helbred tilbage. Dette opskræmte i høj Grad Befolkningen og forøgede Troen paa det overnaturlige. Og det nyttede ikke, at Pastor Jørgensens Familie forsikrede, at Præsterne i en Sammenkomst var bleven smittede af Springlinger eller Forraadnelsesfeber. Folk var mere tilbøjelige til at tro, at de var bleven „forgjorte“.

---

## Fra Fattighus til Skole.

Skomagern. Meyer sen. har i sin forlængst afdøde Faders Gemmer fundet et lille Hefte, der er trykt 1837. Det indeholder tre Indvielsestaler, holdt af daværende Sognepræst i Rudkøbing, C. Pram Gad, der „kærligst er tilegnet Rudkøbing og Skrøbelev Menigheder som en liden Julegave“.

En af disse Taler er holdt ved Indvielsen af den nye Borgerskole den 12. Juni 1835, hvor Hs. kgl. Højhed Prins Christian var nærværende som Øens Guvernør.

Det er ikke noget lyst Billede, Pastoren i sin Tale opruller af Rudkøbing Skolevæsens Forhold for henvend 100 Aar siden, og her skal efter denne autentiske Kilde skildres, hvilken Møje og Besvær det kostede Skolens Venner at faa rejst en Skolebygning.

Før 1835 ejede Byen overhovedet ikke nogen Skolebygning. — Man maatte tage sin Tilflugt til Fattiggaarden, Her havde det betrængte Skolevæsen laant et Lokale, hvor Børnene fik deres Undervisning. Denne Ordning var, siger Pastor Gad, „ej uden uheldig Tilbagevirkning for begge Stiftelser, først for Skolevæsenet, efterdi den laante Bygning ej kunde gives den til en Skoles Øjemed

ret svarende Indretning, dernæst ogsaa for Fattigvæsenet, fordi dette maatte savne sit bedste Lokale for eget Tarv.“.....

Lige fra Tiden omkring 1814, da der kom en ny Skoleordning med en Række Forbedringer og Krav paa Skolevæsenets Omraade, havde man fra Byens Borgeres Side næret Ønske om at bygge en lys og rummelig Skolebygning. Men man saa sig ikke i Stand til at overvinde de økonomiske Hindringer. Byens engang ret blomstrende Tilstand var ved uheldige Tidsomstændigheder taget af, mange af dens tidligere mest velstaaende Indbyggere var dels bleven forarmede, dels gaaet meget tilbage i deres Bedrift.

Hvad der gav Stødet til, at man for Alvor tog fat paa Overvejelserne om at bygge, var, at Byens Borgere skænkede Skolevæsenet „et i Farens Øjeblikke opført Sygehus, hvis Tilværelse skyldtes Cholera-Sotens første voldsomme Fremrykken“. (Denne Bygning maa være opført 1830, da Choleraen første Gang viste sig i Europa). Skolen tog med Tak mod Gaven, flere Raadslagninger om dens rette Anvendelse fandt Sted, og gentagne Indstillinger skete. Men skønt Skolens Foresatte følte sig forpligtede til at indstille Sagen paa den for den fattige Kommune mindst bekostelige Maade, mødte man stadig Vanskeligheder hos den forsigtige Kommunalbestyrelse, der aldeles ikke var Flottenheimere.

Og der skulde endnu hengaa 4 Aar, med lange Forhandlinger, inden man besluttede sig til at bygge den Skole, som kostede en forsvindende Brøkdæl af den Sum, Kommunens nye Skolepalads paa Dyrskuepladsen kommer til at staa i.

---

## Naar Sandhed skal siges.

I Sommeren 1837 underkastedes Rudkøbing Kirke en gennemgribende Reparation og Kirken stod derfor lukket et halvt Aar.

Da Kirken atter aabnedes 1. Søndag i Advent, holdt daværende Sognepræst C. Pram Gad Indvielsestalen. Man faar et levende Indtryk af, i hvor høj Grad Kirken trængte til denne Reparation, ved at læse den Tale, Pastoren ved Indvielsen holdt for Menigheden. Da Talen giver et godt Billede af Forholdene paa den Tid, er det af Interesse at aftrykke et Afsnit deraf:

„— — Rudkøbing Menighed! Ogsaa Du har et Tempel! Og skulde det være fornødent at sige: det har Krav paa din Kærlighed. Rudkøbing Menighed! Du har i det henrundne Kirkears sidste Halvdel savnet dit Tempel — —

— — Ogsaa det udvortes har sit Krav. En vis Anstand, et vist Højtidspræg maa aldrig savnes ved de Bygninger, vi vie til Guddommens Ære. — — Derfor vil vi ikke, at det Hus, som er de ophøjede Stemningers, de himmelske Tankers Hjem, skal staa lavt, smudsigt eller skummelt i de verdslige Bygningers Midte. Se, naar Sabatsdagen oprinder, da er der jo dog ingen saa arm, at han jo

har et eller andet bedre Klædningsstykke, som han ifører sig; men skulde da ikke vort Søndagshus svare til vor Søndagsdragt og vort Søndagssind. —

Nej! min elskede Menighed! — Saa fattig paa offentlig Sans, paa kirkeligt Sind var da heller ikke Du; jeg tør frit sige det paa dette Sted, hvor kun Sandhed skal høres, at Glæden over det her fuldbragte Værk var en Almenglæde for Rudkøbings Indvaanere. Denne Bygning, som har staaet her i Aarhundreder, som Fædrene har oprejst og efter de Tidens Skik og Lejlighed udstyret, den havde Tidens Tand angrebet. Mørk, sørgelig og lidet indbydende for det ydre Øje, tildels ogsaa raa og usund ved det hensmuldrende Træværk, og de sammensunkne Grave — trængte den tilvisse til at undergaa en væsentlig Fornyelse. De fremskridende Tider havde jo desuden fornyet og forskønnet saa meget i vor By. Mangfoldige af dens gamle Bygninger havde givet Plads for nye eller dog modtaget hensigtsmæssige til Tidens Krav svarende Forbedringer, men Guds Hus stod endnu omtrent, som det havde staaet igennem mange Menneskealdre. Tilsidst hævede sig tæt ved dets Side hin skønne Bygning, der ikke blot i Beliggenhed, men ogsaa i Bestemmelse og Øjemed peger hen paa denne Helligdom; og medens Børnene besøgte de lyse, indbydende Undervisnings-Sale (!!!), maatte Forældrene — den egentlige Menighed — nøjes med at søge sin Andagt i den uhyg-

gelige Bolig, der kun lidet syntes at tilkomme Salmistens Benævnelse: „Guds Herligheds Opholdssted“. — Men jo mere Byens øvrige Forbedringer fordunklede dette Sted, desto stærkere vaagnede Savnet af et skønnere Tempel, desto mere forbedredes det, som nu er sket. Og det bør ikke dølges paa denne Dag, at det, som ikke uvæsentlig bidrog til at fremskynde Værket, var en Gave, som til dette Øjemed blev Kirken skænket af Lemmer i Menigheden selv“.

Den omtalte Gave var Bidrag, som den gamle Amtsprøbst, Pastor emeritus Lund havde samlet ind blandt Byens Beboere. — Den gamle Provst gik selv hver Dag og tilsaa Arbejdet paa Kirken.

— — —

— Ak, hvor forandret! -- Hin „skønne Skolebygning med de lyse, indbydende Undervisningsale“, kaldes nu en elendig Smadderkasse, hvorhen vi ikke kan være bekendt at sende vore Børn!



## Tranekær Slot.

Hvor gammel Tranekær Slot er, vides ikke. Nogle mener, at det allerede eksisterede i Heden-skabets Tid. Ældre Historieskrivere paastaar, at det er bygget paa en kunstig opkastet Banke, hvad dog ikke er meget sandsynligt, da Øen jo er fuld af naturlige Høje og en saadan kunstig Banke næppe vilde afgive solid Byggegrund for en større Bygning.

Slottet ligger omgivet af Volde og Søer. Rime-ligvis har Stranden i længst forsvundne Tider staaet i Forbindelse med disse Søer, som har været sejlbare for mindre Skibe. Udløbet i Stranden har da formodentlig været ved Stengade.

Saalænge Grevskabet Langeland var et konge-ligt Len, stod hele Øen, indbefattet Rudkøbing, under de Fyrster og Lehnsherrer, som regerede fra Slottet og hvis Magt var temmelig uindskrænket. De herskede som Smaakonger over Befolkningen. En af disse Fyrster, Erik Langben, gjorde i 1295 Slottet til en stærk Fæstning.

I gamle Dage har Slottet ofte været udsat for fjendtlig Belejring og et Par Gange været indtaget, bl. a. af Sørøvere.

Tallet paa de Lensmænd, der har boet paa Slottet, er meget stort. Af fyrstelige Herrer kan tælles syv, hvoraf Valdemar den andens Sønnesøn, Erik Knudsen, (død 1304) var den første. Af adelige Lensmænd har her fra 1330 til 1652 været ikke mindre end 48. Den sidste af disse, Grev Chr. Rantzau, fik Godsæt i Pant i 1652 og dermed gik det ud af Kronens Eje.

Hans Datter blev gift med Storkantsler Grev Frederik Ahlefeldt, som købte Godset og fik det oprettet til Grevskab 1672 for sin Familie paa Sværdsiden. Denne Herre, som var bleven Rigs greve 1665 og dansk Lehns greve 1672, døde 7. Juli 1686. Den ældste Søn, General Frederik von Ahlefeldt, fik Grevskabet, men døde barnløs 46 Aar gammel 10. Juni 1708. Lehnet gik nu over til Halvbroderen, General Grev Karl von Ahlefeldt, som udførte mangfoldige Magelæg med andre Godsejere og Ejendomsbesiddere og oprettede flere af Forpagtergaardene. Han døde 1722. Sønnen, General Frederik v. Ahlefeldt, blev Lehns greve, betalte Faderens Gæld, oprettede Stamhuset Ahlefeldt 1754, og døde 1774 eller saa omtrent, Grevskabet etc. gik over til Sønnen General Grev Christian Ahlefeldt, men senere arvede han tillige Grevskabet Laurvigen i Norge og købte Møllegaard med Gods, havde mange Børn, døde af Smaakopper 1791. Denne Greves ældste Søn General Grev Fr. Ahlefeldt Laurvig, havde kun et Barn,

en Datter, gift med den preussiske Lützou, bekendt fra den franske Krig. Grevskabet med Stamhuset Ahlefeldt, gik, ved benævnte General Grev Frederiks Død 1834, over til Brodersønnen, Lehns greve Christian Johan Frederik Ahlefeldt-Laurvig, Kammerherre, Oberstløjtnant Commandør af Dannebrog etc. etc. Grevskabet Laurvigen var i 1805 bleven solgt, men en Fideikommission sat i Stedet, hvoraf Lehns greverne skulde nyde Renterne. Samtlige anførte Lehns grever har været milde Herskaber for deres mange Undergivne. Familien skal oprindelig nedstamme fra det Bayerske og det Oldenburgske Fyrstehus og kunne efterspores lige op til 1060. En friherrelig Slægt, med Navnet Ahlefeldt, har langt tilbage i Tiden boet i Byen Ahlefeldt i Stiftet Hildesheim, hvorfra nogle af Slægten, som kom i Uenighed med Lehns greven, indflyttede til Hertugdømmet Holsteen, og 1160 har en Ahlefeldt ejet en Gaard i Slesvig. Den første Ahlefeldt, som i gamle Dokumenter findes at have boet i det oprindelige Danmark, var Benedictus von Ahlefeldt, som levede 1320. Den er formodentlig den samme, som hos Hvitfeldt er kaldt Bent Ahlefeldt og 1355 fordrev den sønderjydske Hertug Valdemar den 2den fra Langeland. Bent Ahlefeldt boede paa Hindsgavl i Fyen, hvor hans Frue nogle Aar senere døde. I den ulykkelige Krig, som Kong Hans førte i Ditmarsken 1500, var en Holsteensk Ridder Hans Ahlefeldt Feldt-

marskal og Fører af Dannebrogen, men faldt tillige med 10 af hans Slægt.

Paa Slottet findes et Kapel, hvor Stamhusets Stifter med Frue er bisat. I Kælderen under Kapellet hviler de senere Ahlefeldter.

---

## Af Skrøbelev Kirkebog.

I Skrøbelev Kirkebog er indført en stor Mængde Notitser, hvoraf her skal anføres:

I Aaret 1694, den 10. Januar, var Vandet om Natten naaet op til den sjette Tagsten paa Toldboden i Rudkøbing.

— 1659, den 31. Marts, blev Langeland vundet af de Svenske.

— Aar 1700 var der Krig med Fyrsten af Holsten og svenske Skibe havde belagt Langeland, hvorover Folk var komne i Nød og blev meget gudfrygtige, men, da Freden var sluttet, hørte al Guds frygt op igen.

— 1703, 8. Oktbr., var der en stærk Storm. Møllén i Rue Mark ved Rudkøbing blæste om.

— 1708, den 3. Oktbr., begyndte Vinteren og blev saa stærk og langvarig, at Folk kørte med Heste og Slæder over Isen imellem Landene indtil 14 Dage efter Paaske. (1289 gik Folk fra Skagen til Norge).

— 1745, 1746, 1769 og 1778 var Kvægsygen paa Langeland og bortrev det meste Kvæg.

— 1747, den 24. Febr., var det en forfærdelig Storm af Nordvest, saa mange Mennesker druknede.

— 1747 blev Anders Jakobsens Kone i Sten-

gade henrettet med Sværd paa Skebjerg Sand for at have dræbt sine 2de Børn.

— 1750, den 22. Juni, kom Frederik d. 5. fra Lolland til Langeland; s. M. den 23. rejste han til Ærøskøbing.

— 1772 mistede Rasmus Lambrechtsen af Rudkøbing Hoved og Haand, blev forud knebet med gloende Tænger og Kroppen siden lagt paa Stejle for ligeledes at have dræbt sine to Børn. (Omtrent paa samme Tid blev en Skopudser halshugget ved Tranekær og Hovedet sat paa en Stage, for at have forsøgt at sætte Ild paa Slottet).

— 1834 blev Niels Arendsen halshugget paa Skrøbelev Hede for to Gange at have forsøgt at myrde sin Hustru, først ved Gift og siden ved at skyde paa hende.

# Haandværker-Laugene.

Paa Langelands Museum ser man Skomager-Laugets Lade, Skafferstok og Signet. Paa Laugsbogens Pergamentsbind staar:

Rudkøbing Skomagris  
Laugs-Bog  
Indrettet og Begynt  
Anno 1707.

Ved at gennemlæse denne gamle Bog faar man et levende Indtryk af, hvor stor en Rolle Laugsvæsenet spillede i ældre Tid. Bogen er autoriseret af Byfoged Claus Bertelsen og approberet af Stiftamtmand Pritzner.

Naar Lauget holdt sine Møder, gik det meget højtideligt til. Møderne holdtes under Forsæde af Byfogden eller hans Fuldmægtig, og Forhandlingerne paa Mødet, der hovedsagelig drejede sig om Optageise af Mestre eller Svende, men ogsaa kunde omfatte andre Emner, Standens Interesser vedrørende, indførtes i Laugsbogen og underskrevet af samtlige tilstedeværende Mestre. Ofte har det knebet med at skrive Navnene, da Skrivekunsten ikke hos dem alle var lige stor. Saa maatte man sætte sit „Bomærke“. I den sidste Tid, Lauget

eksisterede, blev ogsaa alle Lærekontrakter indførte i Laugsbogen.

Efterhaanden tabte Interessen sig for Lauget, og der mødte kun 3—4 Medlemmer ved Laugsforhandlingerne. Megen Formue har der heller ikke været at holde sammen om: Ladens Indhold varierede fra 3—8 Rigsdaler, og i 1863 ophører Sammenkomsterne. Dermed er Laugets Saga endt.

Om det sidste Møde berettes i Bogen: „1863 den 5. Oktober var flere Mestre samlede og blev enige om, at de to Rigsdaler ikke skulde ligge og mugne længer.

*C. Clausen, M. Lejbølle, H. J. Petersen,  
M. Christiansen, L. Henriksen“.*

— Hvilket paa godt Dansk vil sige, at man enedes om, at drikke Kassebeholdningen op.

Laugets Lade, Skafferstok og Signet blev hos Skomager Clausen, ved hvis Død en tilrejsende Slægtning, Tandlæge Nielsen, modtog Sagerne og skænkede dem til Dansk Folkemuseum. Dette har igen deponeret dem i Langelands Museum, hvor de som nævnt endnu findes.

En lignende Ende som Skomagerlauget fik ogsaa et andet af Rudkøbings Laug, nemlig Skræderlauget. Efter Forlydende solgte de sidste Laugsbrødre Ejendelene og holdt et Gilde for Udbyttet. Effekterne er senere af Ejerne skænkede til Museet. Signetet blev af Økonom Christensen fundet ved Gravning i en Have i Strandgade.



Foruden Skræderne og Skomagerne havde ogsaa Væverne her i Byen deres Laug, der dog nærmest virkede som en Sygeforening. Væverlauget har dog overlevet begge de to andre, og endnu den Dag i Dag opbevares hos Laugets Oldermann (Væver Delfs) Laden og Protokollen samt Sparekassebogen paa Laugets Formue, om ikke stor, saa dog adskilligt større end de to Rigsdaler, som Skomagerne ikke vilde lade „mugne“.

Laugets Skafferstok er derimod deponeret i Langelands Museum, hvor det ogsaa er Meningen at Laden og Protokollen skal opbevares, naar en Gang den sidste Haandvæver lader Skytten hvile.

---

## Lidt Haandværker- Statistik.

Rudkøbing har i gamle Dage haft et uforholdsmæssigt stort Antal Haandværkere, hvad der let forklares af, at der den Gang ikke som nu fandtes Haandværkere i enhver Landsby, ligesom Fabriksdriften ikke var begyndt at gøre lyst i Haandværkerens Rækker. Der var mange Smaamestre; kun sjældent holdt de Svende.

*Skomagernes* var talrigst repræsenterede. I 1738 fandtes 11, i 1796 14, i 1834 21 og i 1845 19. Naar man erindrer, at der i 1796 kun boede 1000 Sjæle i Rudkøbing, maa man forbavses over, at der skulde 14 Skomagere til at skaffe dem Fodtøj. Vore Dages 4000 Indbyggere kan nøjes med 10 Skomagermestre og 7 Svende.

Det næststørste Fag var *Snedkerne*. I 1738 fandtes 11 Mestre, i 1796 16, i 1834 16 og i 1845 20. Her er nu 11 Mestre og 12 Svende.

Af *Skrædere* havde Rudkøbing 1738 10, 1796 10, 1834 14 og 1845 12. Her er nu 8 Mestre og 7 Svende.

For *Smedene* er Tallene i de nævnte Aar 4, 5, 8, 8.

*Murermestre*: 5, 5, 5, 10.

*Tømrere*: 3, 2, 3, 8.

*Garvere*: findes først i 1796, da de repræsenteres ved 3, 1834 2 og 1845 2.

*Handskemagere*: 2, 3, 4 og i 1845 endog 6.

Af *Kobbersmede* har her kun kunnet leve 1.

I Tiden omkring 1800 havde Byen en *Gørtler*.

For *Guldsmede* var Tallet 2, 1, 3, 3.

Omkring 1796 fik Byen sin første *Urmager*, i 1834 var her 2 og i 1845 3.

Først i 1834 viser der sig en *Blikkenslager*.

Af *Sejlmagere* havde Byen kun 1 indtil Midten af forrige Aarhundrede, da her var 2.

*Rebslagere*: 1834 4 og 1845 6. Nu er her kun 2.

Størst er Tilbagegangen blandt *Væverne*, hvoraf her i 1845 endog var hele 12. Dette Fag er nu saa godt som uddøet.

I Forbindelse hermed kan nævnes, at her for ca. 75 Aar siden var 4 *Farvere*, der nu er gaaet samme Vej som *Væverne*.

*Hattemagere*: 3, 1, 2, 2.

*Glarmestre*: 2, 1, 3, 4.

*Hjulmænd*: 0, 0, 2, 2.

*Bødkere*: 3, 4, 5, 5.

*Malere*: 2, 1, 2, 4.

*Møllere*: 3, 3, 3, 3.

*Bagere*: 2, 5, 4, 5.

*Pottemagere*: 0, 0, 1, 1.

*Bogbindere*: 0, 1, 2, 2.

*Sadelmagere*: 0, 2, 4, 4.

*Drejere*: 0, 2, 2, 1.

I Tiden omkring 1800 var her 2' *Parykmagere*, der forsvandt, da „Paryktiden“ hørte op.

Først i 1849 naaede *Bogtrykkunsten* til Rudkøbing, idet Typograf Jul. Rosenstand dette Aar nedsatte sig som Bogtrykker og begyndte at udgive „Langelands Avis“. Nu er her tre Bladtrykkerier og et Akcidenstrykkeri.

---

## Muntre Tidsbilleder.

### Den første Referent i Rudkøbing Byraad.

---

I Begyndelsen af Firserne arbejdede jeg som ung Typograf paa et af Trykkerierne i Rudkøbing.

Red. Aksel Damkier var faa Aar i Forvejen kommen til Byen, og han brændte af hellig Iver efter at reformere paa forskellige Omraader; navnlig omgikkes han med Planer om, at Byraadets Forhandlinger skulde refereres i Bladene — noget, der i de Tider var ganske ukendt.

Men gamle Borgmester. Sager, som den Gang var Byens Overhoved, kunde aldeles ikke lide Pressens Folk. Sager var sikkert paa mange Omraader en liberal Mand, men han var af den rigtige gamle Embedsmandstype, og han hyldede Sætningen: Lad dem styre, som dertil er kaldede. Han kunde slet ikke faa i sit Hoved, at Aviserne skulde have Lov til at blande sig i Kommunens Forvaltning.

Damkier var jævnlig paa Kant med den gamle, stædige Herre, og efter en Holmgang med ham, besluttede Redaktøren — vistnok for at drille ham — at sende en Referent op i Raadet.

Til denne Uriaspost valgte han min Ringhed. Bevæbnet med en lang, nyspidset Blyant og en god Portion Selvfølelse, mødte jeg paa Raadhuset. Møderne holdtes dengang i Salen ud mod Brogade, hvor nu Kæmnerkontoret har tilhuse.

Rask traadte jeg ind, netop som Medlemmerne havde sat sig og Mødet skulde begynde. Der foresvævede mig noget i Retning af, at Borgmesteren vilde rejse sig og paa egne og Raadets Vegne vilde byde mig Velkommen og udtale Haabet om et godt Samarbejde mellem Raadet og Pressen.

Nu maa man erindre, at det den Gang var et saa godt som ukendt Fænomen, at en Tilhører mødte i Byraadet, hvad der sikkert heller ikke var forudset, da der ikke fandtes Spor af Siddepladser for saadanne. Derfor vakte min Tilsynekomst mægtig Bestyrtelse.

Syv Par Øjne fulgte mig i spændt Beskuelse. Først troede man vist, at jeg var gaaet fejl, men da jeg langs Væggen arbejdede mig længer og længer frem og sluttelig tog Plads ved en Vindueskarm, medens jeg resolut klaskede et halvt Ris Papir ned i Karmen, — ja, da voksede de syv Par Øjne, og blev saa store som Tekopperne i Fabelen.

Gamle Sagers Peberbøsseskikkelse begyndte at dirre af Harme, og ganske højt og ugenert spurgte han ud i Luften:

„Hvad ska' han?“

Mads Winther, den eneste af det daværende Byraad, som endnu lever, bøjede sig over mod Borgmesteren og hviskede:

„Det er vist en Referent!“

„En Referent!“ gentog Borgmesteren med tydelig Haan i Stemmen. „Hvad skal vi med Referenter her?“

Jeg maa have set temmelig slukøret ud efter den Modtagelse. Blikkenslager Krogh (Chr. Kroghs Fader) fik ondt af den unge Mand og mente at burde komme mig lidt til Hjælp. Han bemærkede:

„Møderne er jo offentlige, Hr. Borgmester!“

„Jo, vist saa, Hr. Krogh — men nu har vi i al min Tid kunnet undvære Referenterne, hvad skal vi saa med dem nu. Damkier kunde gerne have sparet mig i den korte Tid, jeg har tilbage. Jeg forlader jo nu snart Byen, saa kan han for min Skyld gerne sende ti Referenter. — Men dette her synes jeg ikke om. —

Og saa faldt den gamle Herre hen i en tilknappet Fornærmethed. — —

Jeg blev paa min Post. Men Referat blev der alligevel ikke noget af. Om det nu var Respekten for min lange Blyant, der gjorde Raadet tavs, eller det var blevet for medtaget af den rystende Begivenhed, og det nye, der vældede ind over det, til at kunne fungere, — ja, det bliver aldrig opklaret. Man sad bare og stak Hovederne sammen og hviskede, — akkurat, som man den Dag i

Dag ikke saa sjældent kan se det, hvis man aflægger et Besøg i Byens vise Raad.

---

### Strengte Isvintre.

---

Det har flere Gange været Tilfældet, saaledes i Vinteren 80—81, at hele Farvandet mellem Øerne var tillagt, og Folk og Køretøjer færdedes fra den ene Ø til den anden.

Forfatteren af nærv. har en Erindring fra nævnte Vinter om en Isvandring, som her skal fortælles:

Mellem Rudkøbing og Vemmenæs var traadt en hel Landevej. I Vemmenæs Kro residerede den Gang afdøde Bernhård Rasmussen (senere Sydfynskes Ekspeditør), og han benyttede Lejligheden til at lave Dans i Kroen, hvortil megen Ungdom fra Rudkøbing valfartede.

Sammen med 3—4 andre unge Mennesker vandrede jeg en Søndag Eftermiddag til Dans i Kroen. — Overturen gik godt nok. Der blev sagt, at Isen var en Alen tyk, og det skulde nok passe.

Der var ikke noget, der hed Lukketid eller Rationering, saa Klokken blev mange, inden vi tænkte paa Tilbageturen.

Ved 2-Tiden tumlede vi ud i Natten for Hjem-gaaende, men — o, Rædsel — det var begyndt



at sne tykt, Natten var mørk, og Sporene over Isen var næsten udviskede.

Men hjem skulde vi. „Ølandenes Dagblad“, hvis hele Trykkeripersonale vi repræsenterede, skulde laves næste Dag, om ikke dens Læsere skulde vansmægte i Uvidenhed. Og saa gik vi løs paa Stranden med krum Hals og stort Mod.

En „stedkendt“ Mand, Carl Poulsen (Søn af gamle Lods Michael Poulsen) lovede at føre os velbeholdne til Langeland. Han var jo Søn af en Lods og det trøstede os vældigt.

Saa vandrede vi afsted, medens vor „Fører“ af og til rev en Tænstik for at undersøge Sporene paa Isen. Men det varede ikke længe, inden han maatte give blankt op.

Han havde ganske tabt Sporene.

Gode Raad var nu dyre. Modet og Temperaturen stod langt under Frysepunktet. Vi travede fremad, — uden Anelse om, i hvilken Retning vi gik, indtil vi pludselig stødte paa et Spor efter mange Fødder. Det maatte hidrøre fra et Selskab, der tidligere paa Aftenen var gaaet til Rudkøbing.

Saa fulgte vi Sporet. Vi travede og travede. — To Timer — tre Timer, — men intet Fastland viste sig. Vi holdt Raadslagning, skældte vor Fører Pelsen fuld. Det lettede i Øjeblikket, men hjalp ikke synderligt paa Situationen. Saa travede vi igen et Par Timer. En af Selskabet paastod bestemt, at vi for længe siden var gaaet forbi

Langeland og Ærø og snart maatte naa Tyskland. — —

Morgenrøden hævede sig i Horisonten og lod os skimte Omridsene af en Strandbred nærved.

Ligesom Columbus' Mandskab jublede vi: Land — Land!

Men hvilket Land? En gættede paa Fyn, en anden paa Sjælland, en tredje, at det maaske var Bornholm.

Vi saa Lys skinne i et Hus og besluttede at sende en Mand som Deputation for at spørge, hvor vi var, — og for en Sikkerheds Skyld valgte vi hertil en sprogkyndig.

Det varede ikke længe, før vi hørte Manden raabe:

„Vi er ved Vemmenæs Kro, — der ligger den!“

Og virkelig — dér laa Kroen!

Vi var i 5 Timer vandret rundt i vore egne Fodspor.

— — Det var fem ynkelige og forkomne Skikkelser, der om Formiddagen Kl. 10 blev modtaget paa Broen i Rudkøbing af bekymrede Venner og Paarørende.

## Nedgravede Skatte.

Da Svenskerne i 1659 hærgede Langeiand og indtog Rudkøbing, søgte Byens Indvaanere at redde, hvad reddes kunde, ved at nedgrave deres Værdisager. Men de fremmede Voldsmænd var ikke ukendt med denne Fremgangsmaade, og de vidste meget god Besked med, hvor de mere velhavende Familier boede. Naar de paa deres Plyndringstog gennem Byen ikke fandt Penge, hvor de mente, at saadanne maatte findes, pinte de deres ulykkelige Ofre for at faa at vide, hvor Værdisagerne var skjult, og Historien beretter om adskillige Tilfælde, hvor Ofrene døde af Mishandlingerne. Med dem døde saa Hemmeligheden ved Skattens Gemmested, og denne blev liggende i Jordens Moderskød, hvis ikke Tilfældigheder bragte den for Dagens Lys.

Et saadant Fund blev gjort i 1886 i Brogade, hvor nu Telegrafstationen ligger. Et meget gammelt Bindingsværkshus skulde nedrives. Da et Sidehus, der laa ind mod „Færgegaarden“, blev revet ned, fandt Arbejderne, som udførte dette Arbejde for Murermester Mads Andersen (kaldet Mads Jyde), i Husets Grund — stukket ind mellem Bindingsværkets Tømmer — et gammeldags Strygejern, som var helt fyldt med Sølvskillinger.

Der var 140 danske og 87 udenlandske Mønter, hvoraf de yngste bar Aarstallet 1655.

Der er næppe nogen Tvivl om, at disse Penge er bleven nedgravet under Svenskekrigen.

Kort Tid efter fandt en Arbejdsmand — Anders Palle fra Skråbelev — under Udgravningen af samme Ejendoms Kælder 6 Sølvskeer, der bar Aarstallet 1647. De blev sammen med de fundne Mønter indsendt til Museet i København, der udbetalte Arbejderne Sølvværdien.

I 1902, da Telegrafstationen skulde installeres i Ejendommen og nogle Forandringer ved denne skulde foretages, fandt man — faa Alen fra Stedet, hvor det første Fund blev gjort — nedgravet i Jorden 2 Kobberkedler. De blev af Finderen skænket til Langelands Museum, hvor de nu kan tages i Øjesyn.

Hvem de fundne Værdisagers Ejer har været, bliver sikkert aldrig opklaret, men det ligger nær at antage, at han er bleven dræbt af Svenskerne under Forsøget paa at forsvare sine Ejendele. At han har været i Besiddelse af saa mange udenlandske Penge kunde tyde paa, at han var Skipper, der drev Handel paa fremmede Lande.

— — —

I 1879 blev et andet interessant Møntfund gjort i Hr. Barber Walbums Ejendom ved Raadhuset. Hr. Walbum senior fortæller, at da han købte Ejendommen — en meget gammel Hytte —,

blev der af Sælgeren, en Værtshusholder Sørensen, sagt til ham: „Se nu at finde de Penge, som jeg ikke har kunnet finde!“ Saadan havde den Mand, der solgte Huset til Sørensen, sagt til ham, og de samme Stik-Ord var gaaet igen fra Ejer til Ejer op gennem Tiderne. Der gik det Sagn, at der i Huset var nedgravet en Skat, uden at nogen vidste, af hvem eller hvor den skulde søges.

Saa i 1879 saa Hr. Walbum sig nødsaget til at lægge nyt Gulv i sin forreste Stue. Tømrer Erik Mortensen skulde besørge dette Arbejde og var just i Færd med at grave Grunden under Gulvet dybere, da Hr. Walbum, som stod udenfor paa Gaden, saa en Masse blanke Dalere komme raslende ud gennem Vinduet sammen med den udkastede Fyld. Han varskoede Mortensen, og man fandt nu ikke mindre end 313 Stykker store danske Sølvmonter. Monterne havde været „tuttede“ sammen — i Papir eller Klæde —, og da man skilte dem ad, var de endnu ganske blanke.

Monterne, der tilsammen vejede  $12\frac{1}{2}$  Pund, var fra Tiden omkring 1670, og kan saaledes ikke være nedgravede under Svenskernes Besøg paa Langeland. Hr. Walbum mener, at Pengene — en efter den Tids Forhold meget stor Sum — sikkert hidrører fra en Forbrydelse, da man ikke kan tænke sig, at en Mand, der ejede saa mange Penge, vilde tage til Takke med en saa ringe Bolig.

De fundne Mønter blev indsendt til den kgl. Møntsamling, der ved en Takkeskrivelse kvitterer for Modtagelsen, men bemærker dog, at Sølvværdien af Fundet ikke er saa stor, som man skulde formode, idet en stor Del af Mønterne er af „Kronesølv“ og ikke af det mere værdifulde „Speciesølv“, hvilket nok vil sige, at de var møntede af Corfitz Ulfeldt, som man paastaar skal have snydt ved Møntningen ved at blande uædle Metaller i Sølv.

Men det blev alligevel 570 Kr. til Finderne.

---

# Skyttelaug<sup>et</sup>.

Skyttelaug<sup>et</sup> er sikkert den ældste selskabelige Sammenslutning her i Byen. Den blev stiftet, fordi — som det hedder i Selskabets ældste Forhandlingsprotokol — „almindelige selskabelige Sammenkomster maa anses gavnlige, idet de kunne blive et Middel til at udbrede Enighed, fremme Almenaanden og adsprede Sindet“.

Lauget stiftedes den 21. Marts 1841 efter Initiativ af Maler C. Hoffgaard, Jernstøber Knudsen, Byskriver Rasmussen, Møller H. H. Hansen og Postkontrahent H. P. Hoff. Det begyndte med 95 Medlemmer af alle Samfundslag. Eksempelvis kan nævnes, at baade Præsten og Byfogden var Medlemmer.

Den første Fugleskydning afholdtes 1. Juni 1841. Ved denne blev Skipper A. I. Nielsen Fuglekonge.

Efter Lovene skulde Skydebrødrene alle samles paa Raadhuset om Morgenen forinden Skydningen. De, som ikke mødte, skulde bøde 1 Mark, der blev inddrevet med Strenghed. Af Regnskaberne fremgaar det, at der ikke er betalt mange Bøder, saa det var et anseeligt Selskab, der drog ud om Morgenen, idet man brugte at tage Kone og Børn med i Processionen.

Skydningen foregik paa Eksercerpladsen, hvor der var rejst Telte og Boder som paa en Markedsdag. Dagen artede sig som en sand Folkefest. Restaurationen lejedes ud til den højstbydende, men mest var det dog „Mutter paa Trappen“, (nuværende Hotel Langeland), der beværtede Borgereskabet.

Drikkevarerne flød rigeligt, hvad der ikke kan undre, naar man hører, at Vinderne efter Loven skulde betale fra 2 til 12 Flasker Vin efter Gevinstens Størrelse, og for at vedkommende ikke skulde snyde med noget billigt „Pøjt“, var det fastsat, at Prisen pr. Flaske skulde være 3 Mark 4 Sk. Før man naaede Middag, var Stemningen i Reglen høj. Ikke desto mindre blev der skudt fortræffeligt. Man maatte skyde med alle Slags Bøsser, kun skulde Projektilet have en vis Vægt.

Naar Skydningen var endt, stillede man i Geled og marscherede et Par Gange om Fuglestangen, hvorefter Processionen gik til Hotellet, hvor en munter Middag indtoges. Om Aftenen dansedes paa Raadhuset.

Faa Aar efter Skyttelaugets Stiftelse byggede man paa Eksercerpladsen et Bindingsværkshus, der benyttedes til Restauration m. v. og som i daglig Tale gik under det pralende Navn „Salonen“. Under Krigen i 64 var dette Hus for en Sum af 15 Rigsdaler månedlig lejet ud til Kommunen, der benyttede det til Skolebrug, idet den egentlige



Skole var taget i Brug til Lazaret for de mange saarede, der kom til Byen. „Salonen“ blev nedrevet, da Fugleskydningen flyttedes til Fredeskoven.

Lauget lededes af 4 „Direktører“. Den første Direktion bestod af: 1. Direktør Hans Henrik Hansen, der tillige var Kasserer, 2. do. Maler Hoffgaard, 3. do. Bendrejer Hoff og 4. do. Prokurator Rasmussen. Denne Direktion havde Haands- og Halsret over Medlemmerne, hvad følgende Episode, der forefaldt i 1846, beviser: Ved Festmaaltidet efter Skydningen holdt Maler Hoffgaard en Tale for Byens Haandværkere og endte med en Skaal for disse. Alle rejste sig, da Skaalen blev drukken, undtagen Regimentskirurg Toft og Dr. Sølling. Dette virkede i høj Grad irriterende paa en Snedkermester, der harmfuld rejste sig og skældte de to Syndere Pelsen fuld, fordi de ikke viste Haandværkerlauget den tilbørlige Respekt, og saavidt det kan ses af Forhandlingsprotokollen, var det ikke Sprogets skønneste Ord, der faldt fra ham.

Dagen efter indløb der Klage til Bestyrelsen fra de to Herrer. Toft udmeldte sig af Foreningen med den Motivering, at han ikke oftere vilde være i Selskab med „Haandværksdrengene“, medens Dr. Sølling indskrænkede sig til at kræve Snedkeren tilbørlig afstraffet.

Nu traadte Direktionen sammen til Møde, og efter en indgaaende Drøftelse af den prekære

Sag, enedes man om at udtale sin dybeste Misbilligelse af Snedkerens Opførsel og afsige følgende Dom: Snedkeren har at betale en Rigsdaler i Bøde, saafremt han ikke kan bekvemme sig til at gøre Dr. Sølling en Undskyldning.

Desværre ses det ikke af Forhandlingsprotokollen, hvad Snedkeren besluttede sig til.

For en Betaling af 10 Rigsdaler erhvervede Selskabet Retten til Jagten paa Byens Jorder, og det var Meningen, at alle Medlemmer en bestemt Dag i Aaret skulde møde og afholde en Klapjagt. En saadan fandt ogsaa Sted et enkelt Aar, men Forsøget maa vist ikke være faldet heldigt ud, thi næste Aar ser vi, at Jagtretten bliver lejet ud til enkelte „Nimrødder“ indenfor Selskabet, imod at disse betaler de 10 Rigsdaler.

I 1866 vedtog en Generalforsamling at afsende en Skrivelse til Hs. Maj. Kong Christian den 9de og tilbyde ham at blive Æres-Medlem af Selskabet. Herpaa svarede Kongen høfiigst, at det vilde være ham en Fornøjelse. Tre Gange faldt der kongelige Gevinster, den ene Gang endog Kongegevinsten — og forhaabentlig ogsaa de 12 Flasker Vin. Kongen sendte i den Anledning et Portræt-Maleri, der nu hænger paa Raadhuset.

Da Pavillonon i 1878 blev opført i Fredeskoven, vedtog man efter Fotograf H. J. Hansens Forslag med 32 St. mod 22 at flytte Skydningen til Skoven. Denne Flytning gik ikke af uden stor

Staahej, idet der opstod en vældig Strid med Autoriteterne om, hvor Fuglestangen skulde anbringes. Baade Amt og Ministerium var i Ilden i denne Sag, der nær var endt med en Borgerkrig. — —

Skyttelaugget er den Dag i Dag mere livskraftigt end nogensinde. Hver 3. Pinsedags Morgen bliver Borgerskabet vækket med Musik, naar Skydebrødrene drager til Skovs.

Selskabet tæller nu 135 Medlemmer. Formanden er Chr. A. Jacobsen. Den øvrige Bestyrelse bestaar af: Blikkenslager Chr. Krogh, Købmand N. E. Petersen, Købmand Georg Strate, Købmand Løgager, Tømrer Fr. Christiansen og Tømrer Aksel Christiansen.

---

## Borgerforeningen.

Rudkøbing Borgerforening har i mange Aar været Byens største og betydeligste Forening, og den har Krav paa en udtømmende Omtale, idet den paa en stor Del Omraader uløselig er knyttet til Rudkøbings Historie i den nyere Tid. Da Foreningen i 1903 holdt 50-Aars Jubilæum, lod Bestyrelsen udarbejde et Festskrift, hvilket jeg — med Tilladelse — skal lægge til Grund for en Skildring af dens Liv og Virksomhed.

Første Gang, man her i Byen hører Tale om en Borgerforening, er i Aaret 1853. Herom beretter Foreningens ældste Protokol følgende:

Aar 1853 den 6te Januar stod i Langelands Avis følgende Indbydelse:

### Borgerforening.

Ifølge Opfordring fra flere Medborgere om at søge dannet en Forening lig den, der i Nabobyen Svendborg er dannet under Navn af Borgerforening, og hvis kommunale Nytte dersteds er almindelig erkendt, tillade vi os herved at indbyde Rudkøbing ærede Indvaanere til et Møde paa Raadstuen førstkommende Mandag den 10. dennes Kl. 5<sup>1</sup>/<sub>2</sub> Aften.

*P. Hansen. H. P. Hoff. H. C. Melson.  
P. Rasmussen. Rosenstand. Wengel.*

I Henhold til Indbydelsen samlede 85 Borgere paa Raadstuen, hvor det overdroges Indbyderne at „forfatte“ Love og senere fremlægge disse.

Foreningen dannedes og konstituerede sig med en Bestyrelse paa 7 Medlemmer og et Ballotationsudvalgt paa 12 Medlemmer. Disse Foreningens første Tillidsmænd var D'Hrr. Postkontrahent H. P. Hoff, Snedker P. Hansen, Købmand H. M. Melson, Købmand Seyer, Prokurator P. Rasmussen, prakt. Læge Sølling, Apoteker Wengel, Skipper N. Hansen, Købmand N. Nielsen, Drejer L. Eriksen, Maler Hoffgaard, Maler P. Bendixen, Kantor Christiansen, Købmand I. B. Horn, Købmand F. Petersen, Købmand I. O. Tidemand, Kontrollør Welejus, Bogtrykker J. Rosenstand og Smed H. M. Wolder, af hvilke Postkontrahent H. P. Hoff valgtes til Foreningens Formand.

Det var i Henhold til Lovene Foreningens Pligt at sætte de offentlige Sager, der var fremme i Tiden, under Debat. Paa det „statsborgerlige“ Omraade fik Foreningen ringe eller ingen Betydning, desto større paa det kommunale.

Allerede i Januar 1857 behandlede Spørgsmaalet om Anlæg af et Gasværk. Anlægssummen androg 27,000 Rdlr., men skønt Borgerforeningen foranstaltede tegnet det til Forrentningen nødvendige Gasforbrug, 450 private Blus, hver med et nærmere bestemt aarligt Forbrug, saa skød Repræsentationen Sagen fra sig under Paaberaabelse af,

at man ikke kunde faa Penge til Laans i Langelands Sparekasse, og endnu i 1865 og 1866, hvor Sagen atter rejstes af Borgerforeningen, blev den lagt til Side af samme Aarsag. Atter i 1881 lod Borgerforeningen lave et nyt Overslag, men Raadet var stadig lige „økonomisk“. Først i 1892 kom Gasværket, og da blev Anlægget mere end dobbelt saa dyrt, som det vilde være bleven i 1857.

Sygehussagen (Amtssygehuset) drøftedes ogsaa omhyggeligt, og det skyldes vistnok Borgerforeningen, at denne Sag efter lange og mange Omsvøb blev bragt til en forstandig Afslutning.

Kirkens Opvarmning og Stolestadernes Frigivelse stod ligeledes længe paa Dagsordenen, og det lykkedes delvis at faa Reformerne gennemført.

Allerede i 1862 søgtes oprettet en teknisk Skole her i Byen, idet Borgerforeningen rettede en Henvendelse til Borgerrepræsentationen om at yde Bidrag til Planens Realisation, hvorefter man ad Frivillighedens Vej og ved forventet Statstilskud haabede at kunne faa Skolen etableret. Repræsentationen stillede sig imidlertid saa køligt overfor Sagen, at denne maatte stilles i Bero af Mangel paa de fornødne Midler. I 1872 oprettedes efter Forslag af Borgerforeningens Bestyrelse en Aftenskole for Haandværkslærlinge, og Foreningen støttede samtidig en oprettet Snitteskole. En Filial af den københavnske Forening til Lærlinges Ud-

dannelse vedtog man i 1875 at oprette heri Byen, og efter Generalforsamlingen i 1877 undfangedes ved Bordet Ideen til Oprettelse af en „Haandværkerforening“ som Afdeling under Borgerforeningen. I Henhold hertil oprettedes samme Aar paa et af Borgerforeningen indvarslet Møde „Haandværker- og Industriforeningen“, men som selvstændig Forening. Denne, som ejer den nuværende til teknisk Skole opførte Bygning, er stedse bleven støttet af Borgerforeningen ved Pengebidrag.

Ogsaa paa Trafikvæsenet har Borgerforeningen haft sin Opmærksomhed henvendt. I 1873 rettedes paa Foranledning af Borgerforeningen Henvendelse til Generaldirektøren og Ministeriet om en forbedret Postforbindelse. Nogen Forbedring opnaaedes ogsaa, selv om den, set med Nutidens Øjne, tager sig mindre imponerende ud.

En af de Ting, som i særlig Grad er lykkedes for Borgerforeningen og samtidig er bleven en meget lukrativ Forretning, er Vare- og Industrielotteriet. Først paa Aaret i 1868 tog Bestyrelsen Initiativet til at faa dannet et Vare- og Industrielotteri for Svendborg Amt. Man havde nemlig set, at Varelotteriet i Odense kaldte sig Fyns Stifts Varelotteri, skønt kun Byerne i Odense Amt var repræsenterede i det. Borgerforeningen henvendte sig bl. a. til Svendborg, og det viste sig, at ogsaa der havde Opmærksomheden været henledet paa den omfattende Titel. Et Udvalg fra Amtets Byer

nedsattes, og den 3. Maj 1868 stiftedes et Lotteri for Svendborg Amts Købstæder, af hvilket Overskudet skulde tilfalde Parthaverne, for Rudkøbings Vedkommende Borgerforeningen, og navnlig komme Haandværkere og dissers Enker tilgode.

Da i 1886 en Sammenslutning af samtlige Landets smaa Varelotterier fandt Sted under Navn af „Alm. dansk Vare- og Industrilotteri“, traadte Borgerforeningen med ind som Parthaver i dette.

Ved Siden af alle de alvorlige Opgaver, der kendetegner Foreningens Virksomhed er Selskabeligheden i dens forskellige Former ikke bleven forsømt. Saaledes skal nævnes Baller med og uden Spising og særlige Børnballer, Karnevaller, Koncerter, Teaterforestillinger og Aftenunderholdninger, og siden 1884 Lotterispil om Gæs m. m.

Borgerforeningen er ikke gaaet fri for alvorlige Rivninger, der et Par Gange har truet med at sprænge Foreningen. Den første falder i 1879 og kostede den 50 Medlemmer. Dens Aarsag var, at en Borger, der søgte Optagelse, ved Ballotationen, der da foretoges af Medlemmerne, faldt igennem. Den næste og værste falder i Aarene 1886 og 1887, medens de politiske Bølger gik særlig høje, og den politiske Strid blev da ogsaa den nærmeste og egenligste Aarsag; den fjernere var ligesom tidligere, at et Par Borgere ved Ballotationen nægtedes Optagelse. Ved Generalforsamlingen i 1884 kom Krachet, som medførte,



at ca. 100 Medlemmer udmeldte sig og dannede en særskilt Borgerforening. Den ny Forenings Saga blev dog kun kort, thi allerede 3 Dage efter Sprængningen kom der Forslag fra den ny Forening om Sammenslutning, hvilket dog først efter mange og lange Forhandlinger gennemførtes Aaret efter.

Ogsaa Sängen har Borgerforeningen taget sig af. Saaledes indgik i 1874 den daværende Haandværkersangforening som et Led i Borgerforeningen, der betalte Dirigent, Noder etc. Da denne blev hævet, dannedes ligeledes som Led af Borgerforeningen en ny Sangforening, den nuværende Sangkreds. Forbindelsen løsnedes imidlertid noget i 1882, da det i Skrivelse af 12. Marts meddeltes Borgerforeningens Bestyrelse, at Sangforeningen havde „konstitueret sig som en selvstændig Forening, der skønt virkende ved egne Midler dog som før bliver at betragte som et Led af og Lem paa Borgerforeningen“. Aarsagen hertil ses i Forhandlingsprotokollen fra den Tid at have været, at der af Foreningens Medlemmer knurredes over Størrelsen af de Udgifter, Sangforeningen forvoldte Borgerforeningen.

I 1891 skænkedes Foreningen en Silkefane, der indviedes den 1. Juli 1891 ved en lille Festlighed i Haven. Dr. Nielsen slog det første Søm i, Kordegn Thaannum det andet og Expeditør B. Rasmussen det tredje, hvorefter Redaktør Axel Rosenstand overgav Fanen til Foreningen.

Lige indtil 1911 havde Foreningen Husly paa Hotel „Skandinavien“ (nu „Royal“). I denne lange Aarrække havde den kun 2 Værter, Bang og Will. Nielsen.

Af Forhandlingsprotokollen ses det, at Gæstgiver Rasmussen, „Hotel Langeland“, to Gange har sendt skriftligt Tilbud om at være Vært for Foreningen, men man faar Indtrykket af, at Bestyrelsen selv har foranlediget Tilbudet for at fremme „Forhandlingerne med Bang. Første Gang er der tilført Protokollen, at da Bang nu er gaaet ind paa at flytte en Dør, afvistes det givne Tilbud. Anden Gang drejede det sig om Tilbygning til Læseværelse, og da Bang atter opfyldte Bestyrelsens Ønsker, afsloges Rasmussens Tilbud paany med Tak for Ulejligheden.

Overfor W. Nielsen har saadanne Midler aldrig været brugt. Derimod ses det, at Nielsen i 1887 selv opsagde Foreningen til Fraflytning, men Generalforsamlingen nægtede at respektere Opsigelsen.

Da Hotellet i 1909 gik over paa andre Hænder, og den nye Vært syntes at ignorere Foreningen i en sørgelig Grad, kom Misfornøjelsen stærkt til Orde og førte endelig til, at Borgerforeningen for en Sum af 36,000 Kr. købte Ørstedspavillonen, hvortil man flyttede i 1911, efter at der var opført en stor Sidebygning med Foreningslokaler og Teater.

Flytningen gik dog ikke af uden Brydning. Oppositionen, med Overlærer P. G. Møller i Spidsen, var misfornøjet med at skulle forlade „Skandinavien“. Blikkenslager Dahl blev udsendt med en Liste for at tegne Medlemmer til en ny Borgerforening, og det lykkedes ogsaa at faa samlet et ret betydeligt Antal. Der blev sammenkaldt til et konstituerende Møde, hvor Lovene vedtoges. Overlærer Møller, som var i Bestyrelsen for den gamle Forening, men havde forsikret, at han aldrig vilde sætte sine Ben i de nye Lokaler, valgtes til Formand. Der skete imidlertid ingen Udmeldelser af den gamle Forening, og efter kort Tids kummerlig Tilværelse, afgik den ny Borgerforening ved Døden.

Borgerforeningen tæller nu ca. 700 Medlemmer. Formændene har i Aarenes Løb været:

Postkontrahent H. P. Hoff.  
Redaktør Julius Rosenstand.  
Postmester, Kaptejn Schlegel.  
Kordegner J. G. Smith.  
Dyrlæge Schaldemose.  
Købmand H. C. Bendixen.  
Mægler R. Buch.  
Toldforvalter, Kammerraad Lund.  
Købmand Fr. Winding.  
Overlærer P. G. Møller.  
Sejlmager Rasmussen.  
Malermester N. Hoffgaard.  
Købmand B. Halvorsen.

Bestyrelsen består for Tiden af: Mægler *E. Andersen* (Formand), Købmand *W. Nielsen*, Smed *Fr. Rasmussen*, Blikkenslager *Chr. Krogh*, Maler *Skov*, Købmand *H. J. Jacobsen*, Fuldmægtig *Hans Nielsen*, Sparekassebogholder *Andersen* og Købm. *Thor Callesen*.

Foreningen har for Tiden 3 Æresmedlemmer, nemlig:

Væver *A. Delfs*.

Sejlmager *Em. Rasmussen*.

Justitsraad *B. Halvorsen*.

---

## Fredeskoven.

Fredeskovens oprindelige Navn er Nørremarksskoven.

Indtil Midten af Halvfjerdserne henlaa Skoven som et Vildnis, hvor kun Ræv og Hare holdt til. Skoven hørte under Faarevejle, var altsaa privat Ejendom, og kun Byens større Dreng vovede sig derud, naar de søgte efter Fuglereder.

Ønsket om at købe Fredeskoven til Lystskov havde allerede længe været næret, da Borgerforeningens Bestyrelse i 1868 indledede Forhandlinger med Ejeren af Fredeskoven om dennes Overdragelse til Kommunen. Da disse Forhandlinger ikke førte til noget Resultat, fordi Byraadet nægtede at deltage, opgaves Sagen. I 1876 forsøgte Dannelsen af et Aktieselskab til Køb af Skoven, men da der kun tegnedes 170 Aktier à 50 Kr., maatte Planen opgives.

Saa var det, at Teglværksejer Ferd. Christensen greb ind. Sammen med Fotograf Hansen købte han den 12. Juli 1874 Skoven for 5955 Rigsdaler. Fredeskoven var den Gang 12 Td. Land stor. Ejerne bortryddede straks den østlige Halvdel af Skoven, saa denne nu kun er paa 6 Td. Land; men for at kunne gøre dette, maatte

de indløse Fredskovsforpligtelsen, hvorfor de ovre ved Svendborg købte et større Stykke Jord, som de beplantede med Gran. Der siges, at de derefter truede Kommunen med ogsaa at rydde den anden Halvdel, saafremt man ikke for et betydeligt Beløb vilde afkøbe dem Skoven, hvad Byraadet dog viste sig uvilligt til. Hvorom alting er, tabte Fotograf Hansen Interessen for Skoven; han vilde ikke være med at gøre noget derude, hvorfor Christensen 1878 for et Beløb af 6955 Kr. købte ham ud og var nu selv Eneejer.

Han begyndte straks at hugge væk paa det værste Vildnis og afstak en stor Mængde Gange. Alle Vejene derude gav han Navne, som var at læse paa Skilte, der blev slaaet op paa Træerne. Han oprettede et Korps paa en Snes Dreng; de skulde holde Orden i hver sit Distrikt og passe paa, at Fuglerederne ikke blev rørt, at Underskoven ikke beskadigedes o. s. fr. Adskillige nulevende Rudkøbing-Borgere har sikkert været med i dette Ordenskorps, hvis Medlemmer bar et Skilt paa Brystet som Tegn paa Værdigheden.

Iflg. Købekontrakt af 9. Jan. 1880 solgte A. Bang for et Beløb af 700 Kr. Skovejeren en Strækning gennem Vejen til Anlæg af en Vej til Skoven. F. C. anlagde straks Vejen og beplantede denne med Allétræer. Ligeledes købte han 15. Juni 1880 af Arvefæster P. L. Andersen, Kragholm,

for 982 Kr. den Parcel, hvorpaa Kørevejen fra Spangetvejen til Skoven anlagdes.

8. Oktober 1877 udfærdiges Bevilling for Tegl-værksejer Ferd. Christensen til at drive Beværtning i Fredeskoven.

1878 byggede Christensen Restaurationsbygningen. Den var til at begynde med 1-etages med fladt Tag, paa hvilket der serveredes; midt i Firserne blev Huset bygget om i sin nuværende Skikkelse.

Den første Vært var N. Petersen (Skov-Petersen, som han efter den Tid blev kaldt). Senere drev Ferd. Christensen Restaurationen for egen Regning.

Ferd. Christensen var Foregangsmand paa mange Omraader. Det kan saaledes nævnes, at allerede midt i Firserne var Skoven om Aftenen oplyst med mægtige elektriske Buelamper, der fik Strømmen fra Ejerens Teglværk.

Christensen døde i 1892. Hans Arvinger vilde ikke vedblive at drive Skoven, hvorfor man tilbød den til Kommunen; men heller ikke nu var Kommunen Liebhaber. For at bevare Lystskoven for Byen, dannedes derfor 2. Juni 1908 et Aktieselskab, som købte den for 20,000 Kr.

I Aar er Skoven solgt til den nuv. Vært, Hr. Bjerg, for 40,000 Kr.

Aktieselskabet har ved Salget lagt den Servitut paa Skoven, at der intet maa hugges i denne udover Ejerens Brændsel.

Særlig for den ældre Slægt rummer Fredeskoven mange Minder. For 30—40 Aar siden, da Fornøjelserne ikke var saa mangeartede og raffinerede som nu, var en Tur til Fredeskoven omtrent det eneste, der stod paa Søndags-Programmet. Dér samledes den halve By, om Aftenen gik Dansen lystigt paa den aabne Estrade, som laa foran Bygningen.

I Fredeskoven er rejst en Mindestøtte for Ferd. Christensen; han blev kun 52 Aar gammel.

---



## Nutiden.

Alt er forgængeligt i denne Verden. De Bøger, der skrives om Fortiden, danner ingen Undtagelse fra Reglen.

Forfatteren af nærv. lille Bog nærer dog et beskedent Haab om, at en og anden vil gemme den til næste eller senere Slægtled, der i saa Fald kan have Interesse af at se, hvorledes vor lille Bys Forhold var ogsaa paa vor Tid. Heller ikke for Nutids-Mennesker er dette Kapitel uden Interesse. Thi der kan skrives en hel Bog om alt det, Folk glemmer, men som de som gode Borgere burde vide Besked med.

---

### Byens Styrelse og Embedsmænd.

Dommer i Rudkøbing Købstads og Langelands Herreders Kredsret: *A. A. Malta-Müller.*

Politimester: *G. Bjerregaard.*

Postmester: *O. Hansen.*

Toldforvalter: *J. Thaulow.*

Sognepræst: *A. Christensen.*

Kæmner: *J. H. Jeppesen.*

Kommunekasserer: *Frk. M. Thomsen.*

Kredslæge: *Nyholm.*

Sygehuslæge: *Vilh. Lauesen.*

Havnefoged: *L. Jørgensen.*

Brandinspektør: *Chr. A. Jacobsen.*

Bygningsinspektør: *Joh. Boas.*

Byraadet bestaar af:

Folkevalgt Borgmester: Sparekassebest. *Rud. Lund.*

Bankdirektør *Ch. Olsen.*

Avlsbruger *Jørgensen.*

Mægler *E. Andersen.*

Lærer *J. P. Christensen.*

Redaktør *Holg. Kristiansen.*

Redaktør *C. Madsen.*

Assistent *M. Larsen.*

Assistent *Aug. Christensen.*

— — —

De vigtigste Byraadsudvalg er besat med:

Kasse- og Regnskabsudvalget: Olsen, Madsen  
(Borgmesteren er Formand).

Havneudvalget: Olsen, Madsen, Andersen, Kon-  
sul Alfr. Nielsen.

Fattigudvalget: Lund, Olsen, Kristiansen, Larsen.

Alderdomsunderstøttelse: Lund, Olsen, Kristian-  
sen, Larsen.

Enkebørnsunderstøttelse: Samme.

Skoleudvalget: Lund, J. P. Christensen, Aug.  
Christensen.

Gader og Veje: Jørgensen, Kristiansen, J. P.  
Christensen, Aug. Christensen, Larsen.

Kommunens faste Ejendomme: Lund, Jørgensen, Larsen.

Gasværket: Andersen, Jørgensen, Larsen.

Vandværket: Andersen, Jørgensen, Larsen.

Elektricitetsværket: Olsen, Jørgensen, Madsen.

Folkebogsamlingen: Madsen, Lærer Rinder (udenfor Byraadet).

Bygningskommissionen: Kristiansen, J. P. Christensen (udenfor Byraadet: L. Lange, Fr. Rasmussen).

Brandkommissionen: Kristiansen.

Sundhedskommissionen: Jørgensen, J. P. Christensen (udenfor Byraadet: Fr. Rasmussen).

Skolekommissionen: Andersen, Aug. Christensen.

Ting- og Arresthuset: Madsen.

Sygekasseudvalget: Kristiansen.

Medlem af Sessionen: J. P. Christensen.

Indkvarteringskommissionen: Kristiansen, Jørgensen.

Tilsyn med Plejebørn: Lund, Olsen, Kristiansen, Larsen.

Værgeraadet: Jørgensen, Suppleant: Olsen.

---

### **Byens Økonomi.**

Hovedposterne af Kommuneregnskaberne for 1919—1920 ser saaledes ud:

Regnskabet balancerede med 798,466 Kr.  
Skatterne udgjorde ialt 356,544 Kr.

Af de større Udgiftsposter nævnes:

Fattigvæsenet . . . . .	Kr.	26,608
Alderdomsunderstøttelse .	-	106,530
Skolevæsenet . . . . .	-	83,294
Rets- og Politivæsen . . .	-	13,716
Gader og Veje . . . . .	-	12,812
Byens Belysning . . . . .	-	6,595
Den offentlige Renlighed .	-	5,647
Brandvæsenet . . . . .	-	8,948

---

### Skolen.

Vort Skolevæsen er en saakaldt 7-Klasses Skole, der falder i 3 Afdelinger: 1) Grundskolen, som bestaar af 4 Klasser, hvori Barnet skal gaa til dets 11te Aar. Saafremt det ved Eksamen i denne Alder ikke opnaar mindst 4,5 Points i Hovedkarakter, fortsætter det i 2) Borgerskolen, som har 3 Klasser. Opnaar Eleven de nævnte Points, sker Oprykning i 3) Mellem- og Real-skolen, saafremt Forældrene ønsker dette. Undervisningen er fri i de to førstnævnte Afdelinger og kan ogsaa blive det i sidste, i Fald Eleven opnaar 5,0 Points i Hovedkarakter.

Elevantallet var 31. Decbr. 1920 609.

Skolens Overlærer er *V. Rønno-v-Jessen*. Iøvrigt bestaar Lærerpersonalet af 11 Lærere og 8 Lærere-inder.

Den store, nybyggede Skolebygning paa Kom-

munens Mark blev taget i Brug efter Sommerferien i Aar. Samtidig er den tidligere Realskole i Ahlefeldtsgade nedlagt, medens den gamle Skolebygning ved Kirken har faaet en Hovedstandsættelse og nu rummer den 2-delte Borgerskole.

Skolekommissionen bestaar af: Sognepræst A. Christensen, Assistent Aug. Christensen og Mægler E. Andersen.

---

### **Gasværket**

byggedes for 116,000 Kr. og begyndte sin Virksomhed 1. Oktober 1894. Bestyrer siden 1896: C. Hansen. Værket maatte i 1909 have en større Udvidelse, der kostede ca. 80,000 Kr.

---

### **Elektricitetsværket.**

Bestyrer: E. Jørgensen. Værket begyndte sin Virksomhed 1. November 1910. Dets Maskiner havde den Gang 180 Hestekræfter.

I 1920 byggedes et Stærkstrømsværk, som leverer Kraft og Lys til hele Øen. Værket raader nu over Maskiner paa 780 Hestekræfter.

---

### **Vandværket**

byggedes 1907. Vandet faas gennem borede Brønde. Bestyrer: N. Hansen.

### **Mindesmærker.**

I Byens Park, der er anlagt af Borgmester Sager for omtrent 50 Aar siden og nu vedligeholdes af en Forskønnelsesforening, findes Mindestøtter for Brødrene Ørsted og Borgmester Sager.

Paa Gaasetorvet er i 1920 rejst en Mindestøtte for H. C. Ørsted.

Paa Apothekets Facade forkynder en indmuret Stentavle, at her fødtes Brødrene Ørsted.

I en Nische paa Raadhusbygningen staar en Buste af Frederik den syvende.

---

### **Trafikvæsenet.**

1911 aabnedes Langelandsbanen for Trafiken. Mellem Rudkøbing og Bagnkop gaar daglig 3 Tog i hver Retning, mellem Rudkøbing og Spodsbjerg daglig 2.

Der er givet Koncession paa Anlæg af en Bane nord paa, men Bygningen af denne er udskudt paa Grund af Dyrtiden. Nu besørges Forbindelsen med Lohals af et Automobilselskab, hvis Biler kører 3 daglige Ture frem og tilbage.

Sydfynske Dampskibsselskabs Skibe besørger Trafiken paa Svendborg ved fire daglige Ture fra hver Side. Til Marstal sejles 3 Gange daglig.

Samme Selskab sender daglig Skib til Korsør, hvor Forbindelse straks faas med Københavns-toget.

En Gang ugentlig gaar Det forenede Dampskibsselskabs Skib fra Rudkøbing til København, medtagende Fragt og Passagerer. Ligeledes løber Selskabet „Langeland“s Damper en ugentlig Tur til København.

---

### **Langelands Museum.**

Paa Sdr. Landevej ligger Langelands Museum, der med store personlige Ofre er bygget og anlagt af en af Byens Købmænd. Museet indeholder rigelige Samlinger af Sager, hjemmehørende eller fundne paa Langeland og i det væsentlige skænket til Museet af Øens Befolkning.

---

### **Forskelligt.**

Byen har en Dampbadeanstalt, bygget 1908 og siden betydelig udvidet og forbedret. Kommunen yder Tilskud til Anstalten, i hvilken Skolebørnene faar varmt Bad én Gang maanedlig fra Oktober til Maj.

Syd for Byen ligger en Strandbadeanstalt og Nord for Havnen findes Skolebad og Folkebadeanstalt.

---

I Byen udgaar for Tiden 4 Blade: „Langelands Avis“, oprettet 1849 af Julius Rosenstand; Redaktør: Martin Petersen. „Langelands Folkeblad“, oprettet 1905 af Øens radikale Befolkning; Redak-

tør: Holg. Kristiansen. „Ølandenes Dagblad“, stiftet 1879 af Højrepartiet: Redaktør: H. A. Hansen. „Langelands Social-Demokrat“, stiftet af Socialdemokratiet; Redaktør: C. Madsen.

— — —

Et Skibsværft er af Bygmester Poulsen i 1913 anlagt nord for Byen. Værftet har siden da bygget 8 større og mindre Skibe foruden en Del Baade.

I Forbindelse med Værftet er af Rudkøbing Havn i 1915 anlagt en Ophalerbedding, der kostede 30,000 Kr.

— — —

Rudkøbing har følgende 4 Pengeinstituter:

Langelands Sparekasse, oprettet  $\frac{1}{11}$  1841. I 1918 udgjorde Indskudene 20,098,108 Kr., fordelt paa 10,827 Konti. Reservekapitalen var 1,245,609 Kr.

Langelands Bank, opr.  $\frac{3}{2}$  1872. Indlaan udgjorde i 1918 ca.  $4\frac{1}{4}$  Million Kr., Reservefonden 85,000 Kr.

Den langel. Landbosø. Sparekasse, oprettet  $\frac{1}{4}$  1881.

Handels- og Landbrugsbanken, opr.  $\frac{1}{4}$  1918.

— — —

Nord for Byen ligger Langelands Højskole, bygget 1908. Forstander Kristensen Tange.



## Indholdsfortegnelse.

---

	Side
1. Kong Humble-Sagnet m. m.....	7.
2. Sidsel Bagers Ovn.....	10.
3. Borgervæbningen .....	13.
4. Da Færgen kæntrede .....	16.
5. Kirke, Kirkegaard m. m.....	19.
6. Kirkeklokker og „Sejerværker“.....	21.
7. Da Svenskerne kom.....	24.
8. Vore Gader .....	27.
9. En Rudkøbing-Købmands tragiske Endeligt.	31.
10. Gæstgiverier og Herberger .....	33.
11. Skattens Mønt.....	36.
12. Sagn og Overtro .....	38.
13. Fra Fattighus til Skole.....	41.
14. Naar Sandhed skal siges .....	44.
15. Tranekær Slot .....	47.
16. Af Skrøbelev Kirkebog.....	51.
17. Haandværkerlaugene .....	53.
18. Lidt Haandværkerstatistik .....	56.
19. Muntre Tidsbilleder .....	59.
20. Nedgravede Skatte.....	65.
21. Skyttelaug et .....	69.
22. Borgerforeningen .....	74.
23. Fredeskoven .....	83.
24. Nutiden .....	87.

---